LUCRĂRILE ŞCOALEI DE ARHIVISTICĂ
4

DAMIAN P. BOGDAN

CARACTERUL LIMBII TEXTELOR SLAVO–ROMÂNE

BUCUREŞTI
1946

www.dacoromanica.ro

DAMIAN P. BOGDAN

CARACTERUL LIMBII TEXTELOR SLAVO-ROMÂNE

www.dacoromanica.ro

EDIȚIE IN CINCI SUTE EXEMPLARE

www.dacoromanica.ro

LUCRĂRILE ŞCOALEI DE ARHIVISTICĂ
4

DAMIAN P. BOGDAN

CARACTERUL LIMBII TEXTELOR SLAVO-ROMÂNE

BUCUREŞTI
1946

www.dacoromanica.ro

Introducere. — Păreri româneşti şi streine despre limba textelor slavo-române. Caracterul lor. Obiectul prelegerii de faţă.

Onomastica românească.
Toponomastica românească.

Fenomenele româneşti în morfologie. — Cazuri slavoneşti adecvate după cele româneşti. Cazuri româneşti transpuse textual în slavoneşte. Cazuri în flexiune românească. Articolul românesc. Românizarea sufixului slav ţi. Gradul comparativ românesc. Adjectivele româneşti. Pronumele românesc. Prepoziţiile româneşti.

Fenomenele româneşti în vocabular. Starea socială, societatea. Familia. Locuinţa. Natura. Plantele. Noţiunile concrete şi abstracte. Cuvinte slave create de scriitorii textelor slavo-române. Cuvinte slave şi cu un sens propriu textelor slavo-române.

Structura românească a frazei.
Expresiile tipice româneşti traduse din româneşte în slavoneşte.
Încheiere.

Cursul pe care-l vom face împreună priveşte *paleografia slavă*. Insă pentru a înţelege această disciplină ştiinţifică este nevoie mai întâiu de a cunoaşte limba textelor, cari formează obiectul *paleografiei slave*. Aşa dar la început ne vom ocupa de limba textelor slave, oprindu-ne, în cursul lecţiei de astăzi, asupra caracterului limbii textelor slavo-române.

Problema limbii textelor slavo-române [1]) a format încă obiectul preocupării celor dintâi cercetători sau editori ale unor atare texte. Toţi sunt de acord că această limbă nu este identică

---

1) Înţelegem prin *texte slavo-române:* a) *documentele,* adică hrisoavele, poruncile şi scrisorile domneşti şi particulare; b) *cărţile* de cuprins religios şi profan, atât cele scrise cu mâna şi care ca atare se numesc *manuscrise*, cât şi cele tipărite, cum şi: c) *inscripţiile* de orice fel — pe şi în biserici, pe pietrele de mormânt, cele care consemnează un fapt de seamă, confirmă sau donează o proprietate — gravate în piatră, în metal, deci şi inscripţiile peceţilor şi ale monedelor, — în lemn sau pe pânză, care s'au scris în Ţara Românească, în Transilvania şi Moldova încă din secolul XIV şi până la sfârşitul secolului XVII.

www.dacoromanica.ro

celei în care s'au scris textele slave de până 'n secolul XI, adică *slava veche* [1]), numită de unii *bulgara veche* [2]), iar de alţii *slava veche bisericească* [3]). Este şi natural să fie aşa, căci textele slavo-române, cel puţin cele cunoscute până astăzi, apar abia la jumătatea secolului XIV [4]), iar limba slavă veche începe încă din secolul XI să suporte o serie de influenţe atât de adânci, datorite scribilor care redactau sau transcriau textele slave, încât noile elemente lingvistice, cristalizându-se, iau aspectul unor limbi proprii. Astfel apar în textele slave, limbile: bulgară, sârbă şi rusă, iar textele cari poartă impregnanţa unei atare limbi sunt numite pe rând: texte în redacţiune bulgară, sârbă sau rusă.

Cât despre limba textelor slavo-române aceasta a fost supusă influenţei mediului înconjurător. Avem aşa dar pentru textele slave din Ţara Românească, Transilvania şi Moldova influenţa limbilor: bulgară, sârbă şi rusă din evul mediu, adică bulgara medie, sârba medie şi rusa medie. Însă pentru textele slave din

---

1) Aceasta e denumirea ce o fixează filologul rus F. Th. Fortunatov, adoptată apoi de şcoala creată de el şi de filologul francez A. Meillet (cf. St. Kul'bakin, *Le vieux slave*. Collection des manuels publié par l'Institut d'etudes slaves, vol. V, Paris, 1929, p. 2) şi care nouă ni se pare cel mai potrivit.

2) Cel dintâi cercetător care foloseşte această denumire este filologul german A. Leskien (cf. St. Kul'bakin, *Le vieux slave*, p. 2). Cum era şi natural cercetătorii bulgari s'au grăbit să adopte acest termen şi denumirea o vedem între altele şi în gramatica şcolară de slavă veche a lui L. Miletić, publicată în anul 1909 în a 7-a ediţie la Sofia, sub titlul: Старобългарска граматика съ упражнения, образци изъ старобългарскитѣ паметници и рѣчникъ = Gramatica bulgarei vechi, cu exerciţii, modele din monumentele bulgare vechi şi glosar. Această denumire a găsit şi la noi un adept şi anume în persoana profesorului Ilie Bărbulescu, căci manualul ce a publicat la Iaşi, în anul 1930, poartă următorul titlu: *Istoria Literaturii şi Gramatica limbii Bulgare vechi*.

3) Termenul se datoreşte filologului ceh V. Vondrak (cf. St. Kul'bakin, *op. cit.*, p. 2) şi el a fost adoptat şi de filologul rus St. Kul'bakin ce îl foloseşte însă numai până în 1917 (cf. lucrarea sa: Древне-церковно-славянский языкъ = Limba slavă bisericească veche, Harkov, 1917), căci în lucrarea sa din 1929 utilizează termenul de *slavă veche*. După Vondrak, denumirea a folosit-o la început şi filologul Leskien.

4) Se ştie că cel mai vechi text slavo-român datat este inscripţia de pe tencuiala veche a bisericii curţii domneşti din Argeş, ce relatează moartea, în anul 6860 (= 1352), la Câmpulung, a domnului Ţării Româneşti, Basarab, inscripţie publicată, între alţii, în facsimil şi de noi, în colaborare cu regretatul Henri Stahl, *Manual de paleografie slavo-română*, Bucureşti, 1936, p. 26.

www.dacoromanica.ro

Moldova trebuește făcută o distincțiune, căci pe când manuscrisele și o parte dintre documente poartă aceeași influență a bulgarei și sârbei medii ca și textele slave din Țara Românească și Transilvania, majoritatea documentelor și tipăriturile suportă influența rusei medii — necunoscută textelor slave din Țara Românească și Transilvania. Dar pe când manuscrisele, tipăriturile și inscripțiile conservă timp îndelungat elementele bulgarei, sârbei și rusei medii, documentele suportă, chiar dela începutul apariției lor, o puternică influență a graiului băștinașilor pământului pe care se scriau, respectiv a limbii românești. Această influență a graiului viu românesc a fost atât de puternică, încât ea formează chiar o trăsătură caracteristică a limbii textelor, respectiv a documentelor slavo-române [1]).

Desigur că acest fapt n'a scăpat cercetătorilor noștri și cel dintâiu român care încearcă să atragă atenția asupra particularității limbii documentelor slavo-române este B. P. Hasdeu. Iată ce spunea el la începutul anului 1865 — adică acum aproape opt decenii în urmă — în introducerea revistei sale *Archiva istorică a României.*

„Unicul mijloc autentic de a studia limba română în for-

1) In manuscrisele slavo-române numai în mod sporadic putem semnala elemente românești. De pildă Polihron Sîrcu vede un românizm în праздноуем (= prăznuim) încă în splendida evanghelie slavo-română bilingvă (este scrisă în slavonește și în grecește de un român) din 1429, comandată de doamna Maria a lui Alexandru cel Bun și scrisă de cunoscutul cărturar dela Neamț, Gavriil fiul uricarului Paisie (v. Damian P. Bogdan, *Basarabeanul Polihron Sîrcu și contribuția lui la cultura românească veche*, p. 18 și n. 5; idem, *Despre manuscrisele slave din Biblioteca Academiei Române*, p. 17-20 și idem, *Pomelnicul mănăstirei Bistrița*, p. 32). Tot așa în pomelnicul mănăstirii Bistrița avem, între altele, următoarele forme românești sau românizate în textul din secolul XV: Кошоулѣноуа, Шѣмишѣа, Срѣбоуа, Сѣрѣноуа. iar în sec. XVI: Галѣзроуа, Мѵрїе și Шарпе (v. Damian P. Bogdan, *Pomelnicul mănăstirei Bistrița*, p. 72 r. 8, 9 și 19, p. 64 r. 14 și p. 75 r. 18). Iar în manuscrisul cu textul slav-român al vieții Sf. Nicolae cel Nou dela Sofia — din sec. XVI — semnalăm formele românești: варѣ = *vară*, мѣстѣ = *must* și платѣ = *plată* pe lângă cele românizate: гнига, грамотига și доместига (v. Polihron Sîrcu, Очерки изъ исторіи литературныхъ сношеній болгаръ и сербовъ въ XIV-XVII вѣкахъ, Житіе св. Николая Новаго Софиискаго по единственной рукописи XVI в., în Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академии Наукъ, t. LXXI, Nr. 2 (1901), p. LII, LIII, LVI, LIX, LXII și LXIII cum și recenzia lui Iacimirskij din Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія, CCCXXXVIII, Iulie 1903, cap. critică și bibliografie, p. 262).

www.dacoromanica.ro

mele sale până la jumătatea secolului XVI sunt crisoavele slave, în care strămunii noştri turişau totdeauna câte un cuvânt român, mai cu seamă reproducând numele proprii personale sau locale". Şi pentru a evidenţia cuvintele în cauză, Hasdeu îşi propune — ceeace a şi făcut — să le tipărească în revista sa „cu litere *rărite*, căci „în aşa chip", adaogă el „chiar un lector lipsit de cunoştinţa limbii slave tot încă va fi pus în stare de a putea utiliza citirea textelor, bazându-se pe un simplu indice tipografic, pe o distincţiune curat plastică" [1]). Şi tot el, urmând îndemnul filologului german Frederic Diez, începe să publice, începând cu anul 1877, în revista sa: *Columna lui Traian* (Nr. din Octomvrie) *Glosse române din secolul XVI*, ca adaos la *Limba română vorbită între 1560—1600*, în care extrage cuvinte româneşti din documentele slavo-române, cel mai vechiu document utilizat fiind din 1 Mai 1536 al domnului muntean Radu Paisie [2]).

După Hasdeu apoi, mai toţi editorii de texte slavo-române au căutat să semnaleze caracterul limbii textelor slavo-române.

Printre aceşti cercetători se situiază în primul rând filologul bulgar Dr. Lubomir Miletič, care în cursul lunilor Septemvrie şi Octomvrie ale anului 1892 întreprinde o călătorie la noi în ţară, transcriind, cu acest prilej, o serie de documente — în total 84 — aflate în depozitul Arhivelor Statului din Bucureşti, la Academia Română şi la Muzeul de Antichităţi din Capitală, iar prin colaborarea prietenului său D. Agura şi unele dela Epitropia Sf. Spiridon din Iaşi. Un an mai târziu după săvârşirea călătoriei, Miletič publică textele adunate, în lucrarea sa: Дако-ромънитѣ и тѣхната славянска писменость [3]), precedată de o introducere în care cercetează, pe larg, continuitatea românească în Dacia Traiană — expunând părerile pro şi contra — cum şi limba textelor slavo-române. Patru ani mai târziu, după o călătorie întreprinsă în Transilvania, Miletič publică alte 121 de documente slavo-române [4]) transcrise după originalele aflate în arhiva municipiului

1) Cf. *Archiva Istorică a României*, introducere, p. 2.

2) Aceleaşi *Glosse* sunt reproduse anastatic şi în *Cuvente den bătrâni* I, Bucureşti, 1878, p. 237—258.

3) In româneşte: *Daco-românii şi scrisul lor slav*, publicat în Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, IX, p. 211—390 şi în extras, Sofia, 1893.

4) Această de a doua lucrare se prezintă ca o continuare a primei şi din această cauză poartă acelaşi titlu, volumul II, dar cu subtitlul: Нови влахобългарски грамоти от Брашовъ (= Noui documente vlaho-bulgare dela Braşov) şi e publicată în volumul XIII din periodicul semnalat în nota 3 de mai sus.

www.dacoromanica.ro

Braşov, de unde, spune el, a dat publicităţii „aproape toate documentele" din prima jumătate a sec XIV şi din sec. XV, lăsând la o parte „numai câteva foarte mărunte şi neînsemnate sau acelea în care cuprinsul se repetă după nişte copii şabloane" [1]). Această din urmă lucrare a lui Miletič este precedată de o introducere de peste 150 de pagini, în care autorul ei, între altele [2]),

1) Cf. Miletič *op. cit.*, p. 7. Aşa dar Miletič a lucrat în mod preconceput, folosind numai documentele care credea că-i confirmă teoria existenţei în Dacia Traiană a unei populaţii slave majoritare faţă de cea românească. Dar nu numai atât: Miletič publică 109 documente din secolele XIV şi XV, când de fapt în arhiva Braşovului se găsesc peste 200 de documente! (cf. pentru numărul acestor documente, Gr. Tocilescu, 534 *documente istorice slavo-române din Ţara Românească şi Moldova privitoare la legăturile cu Ardealul 1346—1603 din arhivele oraşelor Braşov şi Bistriţa,* Bucureşti, 1931).

2) Aşa e întâi teoria sa: existenţa în Ţara Românească a unei populaţii slave aborigene, românizată ulterior. Iată textual referinţele lui Miletič: «Mai înainte credeam că numai între populaţia satelor şi cea de jos a oraşelor din Ţara Românească se păstra medio-bulgara, când am admis (se referă la cele scrise în primul său volum din Дако-ромънитѣ и тѣхната славянска писменость) că familiile boiereşti erau în majoritate româneşti. Insă acum sunt convins că mare parte dintre boieri vorbeau în casă, în secolele XIV şi XV, bulgăreşte» (p. 4). Miletič conchide apoi «că în Ţara Românească, până la sfârşitul secolului XV şi mai târziu încă până la jumătatea secolului XVI, marea parte a familiilor boiereşti era bulgărească» (p. 29). Aserţiunea lui Miletič «*cu totul greşită şi în contrazicere nu numai cu bunul simţ istoric, dar şi cu mărturiile clare şi autentice ale izvoarelor din sec. XIV—XV*» (cum spune în 1905 şi Ioan Bogdan în *Documente privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi cu Ţara Ungurească în sec. XIV şi XV,* Bucureşti, 1905, p. XXXIII), a fost combătută, cu toată tăria, de istoricul ceh C. Jirecek (cf. în acest sens recenzia ce Jirecek o face studiului în chestiune al lui Miletič *în Archiv für Slavische Philologie,* XIX, p. 601—602). Totuşi, pentru consideraţiuni uşor de înţeles. părerea lui Miletič a fost adoptată nu numai de un oarecare cercetător bulgar G. Zanetov (cf. lucrarea acestuia, Българското население въ срѣднитѣ вѣковѣ. Историко-юридически скици (=Populaţia bulgărească în evul mediu. Schiţe istorico-juridice), Rusciuk, 1902 p. 14 şi 54) ci şi de cunoscutul filolog St. Romanski (cf. în acest sens studiul acestuia, Българската книжнина въ Ромъния и едно нейно произведение (= Literatura bulgară în România şi o operă a acesteia), publicat în Извѣстия на семинара по славянска филология при Университета въ София за 1904 и 1905 годъ, Sofia 1905, prilejuit de lucrarea lui P. A. Lavrov, Слова наказательныя воеводы валашскаго Іоанна Нягоя къ сыну Ѳеодосію (= Invăţăturile voevodului valah Ioan Neagoe către fiul său Theodosie). (Vezi de pildă p. 7 unde găsim următoarea relaţie textuală: ...«pământurile pe care locuesc acum Românii au fost locuite cândva de Slavi Bulgari care acum au dispărut cu totul, s'au contopit cu Românii», vezi şi p. 49 şi 50). E

www.dacoromanica.ro

caută să tăgăduiască puternica influență românească în textele slavo-române, considerând-o pe aceasta aproape peste tot ca o influență a limbii neo-bulgare[1]). In fond însă aserțiunile lui Miletič nu se bazează decât pe un total de 121 documente, când știut este astăzi că numărul documentelor slavo-române, destinate orașelor și notabilităților transilvănene sau provenite dela acestea, ating cifra 631[2]).

Cel dintâi cercetător român care se oprește mai mult asupra problemei limbii documentelor slavo-române este Gh. Ghibănescu,

---

apoi aserțiunea că «nimeni dintre domnii munteni, nici dintre boierii particulari, cari nu rareori se adresau în scris Saxonilor din Brașov, nu se străduia să-și scrie scrisoarea în limba latină, care încă dela jumătatea secolului XVI la Saxoni era aproape în folosință oficială exclusivă: se știa că acolo sunt Bulgari cari știu nu numai să citească și să traducă în nemțește cuprinsul scrisorilor lor ci și să le răspundă în bulgărește» (p. 25-26), aserțiune pe care și-o crede confirmată și prin faptul că la Sibiu n'a găsit documente slavonești ci numai latinești. Insă cercetările ulterioare, făcute atât în arhiva dela Brașov cât și în arhivele Sibiului, au dovedit netemeinicia celor susținute de Miletič, căci la Brașov s'au descoperit 41 de scrisori latinești dela domni și boieri munteni — din care 37 sunt din secolul XV — cea mai veche fiind dela Alexandru Aldea (cf. textul lor publicat de I. Bogdan, *op. cit.*, sub Nr. CCLI—CCLVIII, CCLX—CCLXIV, CCLXVII—CCLXIX, CCLXXII—CCLXXIV, CCLXXVII—CCLXXXIX, CCXCII—CCXCIII, CCXCV—CCXCVI, CCCII, CCCIV—CCCVI și CCCXII), iar la Sibiu s'au găsit 122 de scrisori scrise în slavonește, din care 33 sunt din secolul XV, cea mai veche fiind dela Alexandru Aldea (cf. 22, publicate de Gr. Tocilescu, *op. cit.*, Nr. 27, 83, 184, 185, 224, 231, 26[8], 269, 273, 308-312, 351—354.364, 365, 414 și 442; 70, publicate de Silviu Dragomir, *Documente nouă privitoare la relațiile Țării Românești cu Sibiul în secolii XV și XVI* din *Anuarul Institutului de Istoric Națională*, IV (1926 1927) și în extras, București, fără an; una, publicată de N. Iorga, *Noi acte românești la Sibiu*, din *Acad. Rom.*, Mem. Secț. Ist., Seria III, Tom. VII, mem. 7 și în extras, București, 1927 și 26, publicate de Petre P. Panaitescu. *Documente slavo-române din Sibiu (1470—1653)*, din *Acad. Rom., Studii și cercetări*, XXXII, București, 1938. Insă Miletič a revenit, dacă nu în totul cel puțin în parte, asupra teoriilor sale, datorită celor scrise de I. Bogdan în introducerea din citatul său studiu. Ne referim în acest sens la studiul lui Miletič: Кжмъ грамотитѣ отъ брашовската сбирка [= Cu privire la documentele colecției din Brașov) în același Сборникъ, XXV (1909), seria istorico- filologică și de folclor, p.1 48, unde de data aceasta scrie că în Țara Românească «cel puțin până la 1440 1450 tot mai era populație bulgărească între lumea de jos».

1) Cf. în acest sens capitolul din introducerea lucrării lui Miletič, intitulat: *Limba documentelor* (Езикътъ на грамотитѣ) p. 100—152.

2) Cf. în acest sens cele 535 documente, publicate de Gr. Tocilescu, 1 de N. Iorga, *op. cit.*, și cele 26, publicate de profesorul Panaitescu, *op. cit.*

www.dacoromanica.ro

cunoscut în istoriografia românească întâi prin colaborarea la *Uricariul* lui Theodor Codrescu şi apoi prin cele 35 de volume din *Surete şi Izvoade* şi *Ispisoace şi Zapise*. Aşa în prefaţa volumului XXIII din anul 1895 al *Uricariului*, prefaţă pe care apoi a publicat-o şi în extras sub titlul: *Documentul studiat din punct de vedere istoric, arheologic şi paleografic*, Ghibănescu numeşte limba textelor slavo-române, „o slavonă sui-generis" căci, adaogă el, este „o mare deosebire între formele cuvintelor limbei documentelor noastre faţă de cele ce le găsim în Dicţionarul Slavon al lui Miklosich". Apoi „construcţiuni sintactice mai mult româneşti decât slavoneşti" [1]), căci „pisarul ca cunoscător al limbii slave mai mult din practică, era departe de a fi stăpân absolut pe dânsa şi a *concepe* ideia în slavoneşte, ci adeseori munca lui se reducea în a traduce într'o limbă streină nişte idei concepute în româneşte..." fraza slavonă a pisarului e influenţată de fraza română şi anume tinde a deveni mai analitică din sintetică ce era; aşa că atât în construcţiunea terminilor din frază cum şi în acordul lor să resimte fraza românească". Iar dacă se mai adaogă, încheie Ghibănescu, „şi unele forme gramaticale româneşti: cazul cerut de prepoziţii, întrebuinţarea genitivului românesc, ne vom convinge că piserii sânt un *strică-limbă* slavonă" [2]).

Tot aşa institutorul gorjean Alexandru Ştefulescu, preţuit pentru două frumoase publicaţii de documente slavo-române, scrie în prefaţa uneia dintre aceste publicaţii (în *Documente slavo-române relative la Gorj*, Târgu-Jiului, 1905) că „în mai toate actele slavone, redactate de diecii români se întâlnesc gândiri întregi, cuvinte şi terminaţiuni de cuvinte româneşti, îmbrăcate în haină slavonă" [3]).

Cam acelaş lucru îl exprimă şi Stoica Nicolaescu în ale sale *Documente slavo-române cu privire la relaţiile Ţărei Româneşti şi Moldovei cu Ardealul în sec. XV şi XVI*, a cărui relaţie textuală e următoarea: „Sub haina slavonă, a documentelor aflăm... deseori, cuvinte, întorsături de frază curat româneşti de sub pana diacilor sau gramaticilor cari le-au scris, ori din graiul domnilor sau boierilor cari le-au dictat" [4]).

In aceeaşi ordine de idei profesorul Grigore Nandriş arată

1) Cf. p. XCV, din lucrarea citată.
2) Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. XCIX.
3) Cf. p. 6, din lucrarea citată.
4) Cf. introducerea lucrării, p. IV.

www.dacoromanica.ro

într'ale sale *Documente slavo-române din mânăstirile Muntelui Athos*, că „în documentele slavo-muntene" influența limbii românești s'a exercitat în două sensuri: „a determinat construcții slave în spiritul limbii române sau a introdus cuvinte și forme gramaticale românești" [1].

Insă cel dintâi cercetător care își exemplifică afirmațiunile în ceeace privește limba a o parte din textele slavo-române este istoricul și filologul rus — român după mamă — Alexandru I. Iacimirskij. Cercetătorul Iacimirskij arată o serie de fenomene românești în morfologia, sintaxa și toponomastica documentelor slave moldovenești din secolul XV, conchizând că „diecii gândeau românește și își expuneau ideile în slavonește" [2].

O nouă exemplificare și privind limba documentelor lui Ștefan cel Mare, o datorăm întemeietorului studiilor de istorie slavă la Români, slavistului nostru de origine ardeleană, Ioan Bogdan. Așa la sfârșitul volumului II din lucrarea sa: *Documentele lui Ștefan cel Mare*, apărută în 1913, dă atât o listă de *Cuvinte românești* cât și una de *Forme gramaticale românești*, întâlnite în actele slave ale marelui domn moldovean.

Desigur că o caracterizare a limbii textelor slavo-române

---

1) Cf. introducerea lucrării, p. 11.

2) A. I. Iacimirskij, Языкъ славянскихъ грамотъ молдавскаго происхожденія (= Limba documentelor slave de proveniență moldovenească), St. Petersburg, 1909, p. 21. O expunere pe larg a celor scrise de Iacimirskij a prezentat la noi profesorul Ștefan Ciobanu, în studiul său: *Începuturile scrisului în limba românească*, publicat în *Anal. Acad. Rom.*, Mem. Secț. Literare, Seria III, Tom. X, Mem. 3 și în extras, București 1941, p. 6—11 de unde citâm și noi neavând la îndemână lucrarea lui Iacimirskij. Cf. și cele scrise de Iacimirskij în recensia ce a publicat în Журналъ Министерства Народного Просвѣщенія, Iunie 1907 p. 441—442, despre citata ediție de doc. brașovene a lui I. Bogdan, unde, între altele, Iacimirskij, în opoziție cu Miletič, numește limba documentelor slavo-române: *limba de cancelarie a documentelor slave de origine valahă*, adăogând în același sens și următoarele: «Limba slavă a actelor valahe era, la urma urmelor, o limbă literară a scrisului, o limbă moartă, pentru că în Valahia limba vie a fost *totdeauna* numai cea românească... De aceea oricine cunoaște limba română, va observa ușor că fraza cea mai vibrantă, la prima vedere, din documente, este *numai o formă literară* a limbii vii românești, în care se făcea toată lucrarea până la formularea ei pe hârtie. Este deajuns să se compare traducerea românească a documentelor brașovene, făcută de d-l Bogdan și noi aflăm că Românului nu-i era greu s'o facă exactă, pentru că spiritul limbii vii este totdeauna ușor de sesizat sub învelișul său literar stângaci și nu totdeuna clar».

www.dacoromanica.ro

nu putea scăpa cunoscutului cercetător al influenței slave la Români, profesorul Petre P. Panaitescu. Și d-sa arată, într'unul dintre numeroasele și bogatele sale studii, că limba hrisoavelor și cancelariilor slavo-române... „nu este chiar limba medio-bulgară în Țara Românească, sau cea ruteană în Moldova, ci este adesea rezultatul unei contopiri: în Țara Românească influențe sârbești și bulgărești, în Moldova, rutene, polone și medio-bulgare, în plus în ambele Principate influența limbii românești vorbite" [1]).

Probabil că urmând exemplul lui Ioan Bogdan, meritosul cercetător al documentelor moldovenești și autorul codicelui celor mai vechi documente moldovenești, Mihai Costăchescu, dă la sfârșitul volumului II din *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, *Câteva românisme* [2]).

O listă sumară de vocabular românesc din documentele slavo-române prezintă și Nicolae Iorga în studiul său: *Notes de diplomatique roumaine* [3]).

Acum zece ani în urmă și probabil în urma îndemnului învățatului croat P. Skok, d-ra Dr. Margareta Ștefănescu dă la iveală studiul: *Urme de limbă românească în documentele româno-slave (moldo și valaho-slave) din secolele XIV și XV-lea* [4]). Articolul d-rei Ștefănescu făcut pe baza edițiilor de documente cunoscute până 'n anul 1932 — când apare în extras [5]) — pornit mai mult pentru a combate lista de cuvinte românești prezentată în 1913 de Ioan Bogdan, are unele lucruri noui față de cele de până acum.

Același caracter de noutate are apoi și articolul profesorului Ilie Bărbulescu: *Vechimea numirilor bărbătești nearticulate* [6]), publicat patru ani mai târziu.

Și în sfârșit — pentru a nu enumera decât studiile ce ni s'au părut mai de seamă — semnalăm și contribuțiunile profe-

1) P. P. Panaitescu, *Ioan Bogdan și studiile de istorie slavă la Români*, în *Buletinul Comisiei Istorice a României*, VII, și în extras, București, 1928, p. 8.

2) Același dă *Câteva românisme* și în *Documente moldovenești dela Ștefan cel Mare*.

3) Publicat în *Bulletin de la section historique* al Acad. Rom., vol. XVII, 1930.

4) Publicat în revista ieșană *Arhiva*, XXXVIII (1931) și în extras, Iași, 1932.

5) Vezi nota 4 de mai sus.

6) Publicat în revista *Arhiva* pe anul 1936 și în extras, Iași, 1936.

www.dacoromanica.ro

sorului Ştefan Ciobanu din *Începuturile scrisului în limba românească* [1]).

Câteva date am prezentat şi noi atât în *Contribuţiuni la studiul diplomaticei vechi moldoveneşti* [2]) cât şi în teza de doctorat: *Diplomatica slavo-română din secolele XIV şi XV* [3]), în primul studiu atrăgând atenţia, cel dintâi, între altele, asupra pronumelui demonstrativ românesc în forma veche: чєст (= cest) dintr'un uric al lui Alexandru cel Bun [4]) iar în cel de al doilea studiu, dând, pe lângă alte referinţe, şi o enumerare a elementelor româneşti, culese din documentele slavo-muntene din secolele XIV şi XV [5]).

Însă toate cercetările de până acum, în domeniul limbii textelor slavo-române, suferă de faptul că n'au putut utiliza dacă nu integral, cel puţin marea parte a materialului documentar existent în ediţii de texte şi în depozite. Vom căuta ca în cele ce urmează să dăm unele lucruri noui în problema ce ne preocupă bazându-ne, în primul rând, pe întregul material slavo-român ce există actualmente în cele două mari depozite de texte slavo-române: Arhivele Statului şi Biblioteca Academiei Române din Bucureşti şi în al doilea rând şi pe ediţiile de texte slavo-române, publicate până acum.

Onomastica românească. Din cercetarea materialului indicat se întăreşte părerea de până 'n prezent că onomastica textelor slavo-române este, în marea ei majoritate, românească, acest fapt fiind atestat chiar de primele texte.

Aşa în actul lui Mircea cel Bătrân din 4 Septemvie 1389 [6]), avem Станчюл, Данчюл, Крьстїан, Блъкъл şi Блъкъ în forma Genetivului slav pornind însă dela Nominativul românesc articulat. Tot aşa în actul aceluiaş domn, din luna Octomvrie, fără dată de an [7]), dar pe care profesorul P. P. Panaitescu îl

1) Cf. pentru bibliografia completă a lucrării, mai sus, p. 12 n. 2. Profesorul Ciobanu caracterizează drept *groteşti* abaterile româneşti din documentele slavo-române faţă de limba slavă (vezi p. 9).

2) Publicat în *Rev. Ist. Rom.*, IV—VIII, şi în extras, Bucureşti 1935.

3) Publicat în *Rev. Ist. Rom.*, V—VIII, şi în extras, ca vol. II din *Biblioteca Revistei Istorice Române*, Bucureşti, 1938.

4) Cf. p. 11, unde însă dintr'o scăpare din vedere s'a tipărit *pronumele personal.*

5) Cf. p. 50—61.

6) Publicat de P. P. Panaitescu, *Documentele Ţării Româneşti*, I, Bucureşti, 1938, Nr. 9.

7) *Ibidem*, Nr. 12.

www.dacoromanica.ro

datează prin 1386–1392 [1]), ţinând seamă de martorii actului, avem Влъкъл, Барбъл, şi în actul aceluiaşi domn, datat de profesorul Panaitescu prin 1400–1408 [2]), Ианъл şi Станчюл, — acesta din urmă în forma Dativului slav — format însă din Nominativul românesc articulat. Apoi în actul fiului şi urmaşului lui Mircea cel Bătrân, Mihai, scris la 22 Iunie 1418 [3]) avem martorii: Шербан Любитъл [4]), Гръбоул (= Sârbul) şi Кръстѣ (= Cârstea) Тжтароул. Tot aşa, în cel mai vechi testament muntean din 17 Iulie 1425[5]), apar: Влъкъл, Станчъл, Кръстїанъ Петръ şi Цлефан, iar în actul lui Dan II din 1 Decemvrie (1425) [6]) remarcăm: Дѵмитрѵ şi Брънкоул (= Bârseanul). Цлефан, işi scrie numele, logofătul cu acest nume al lui Vlad Dracul, într'o scrisoare ce o adresează Braşovenilor [7]). In hrisoavele lui Vladislav II din 28 Martie, 1 şi 5 August 1451 [8]), 5 August 1452 [9]), 2 August 1453 [10]) şi 15 Aprilie 1456 [11]) întâlnim: Петък, Казан Крецъ [12]) şi Крецъл şi Барбъл, iar în actul aceluiaşi domn, din Iulie 1451 [13]) apar: Микъл şi Ион. Intr'o scrisoare a lui Vlad Ţepeş adresată Braşovenilor, apare Рътъндъл [14]), ceea remarcăm — în grafia Рътъндъл — şi într'o scrisoare cu aceiaşi destinatari, a lui Basarab cel Tânăr [15]).

Influenţa graiului românesc era atât de puternică încât aceasta se resimţea chiar şi în formularul tradiţionalist al documentelor. Astfel, în aşa zisul monogram a trei scrisori ale lui Vlad Ţepeş [16]) apare românescul Iwн, în loc de tipicul Iwан. In hrisoavele lui Radu cel Frumos din: 10 Fevruarie 1461 şi 12 Noemvrie 1463 [17])

---

1) Publicat de P. P. Panaitescu, în *op. cit.*, I, p. 65.

2) *Ibidem*, p. 80 şi Nr. 19.

3) *Ibidem*, Nr. 35.

4) Astfel din slavonescul любитѣль (= *Iubitor*), s'a adecvat românescul *Liubitul*.

5) Publicat de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I. sub Nr 49.

6) *Ibidem*, Nr. 50.

7) Publicată de Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, sub Nr. 382.

8) Publicate de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 85, 87 şi 88.

9) *Ibidem*, I, Nr. 92.

10) *Ibidem* I, Nr. 94.

11) *Ibidem*, I, Nr. 95.

12) Numai în actul din 1 August 1451 apare sub forma de *Creţ*.

13) Publicat de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 86.

14) Publicat de Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, sub Nr. 101.

15) *Ibidem*, Nr. 150.

16) *Ibidem*, Nr. 102, 103 şi 104.

17) Publicate de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 100 şi 101.

www.dacoromanica.ro

întâlnim boierul Тѣркѣл şi rudeniile Радослав şi Брата Сѫт Костѫ (=Supt Coastă), în actele aceluiaş domn din: 15 Ianuarie 1467 şi 28 Iunie 1469 [1]) remarcăm: vornicul mic Станчюл Шюмѫл, Драгѣл şi Ѳѫтѣл; în hrisoavele din 25 Ianuarie 1471, acelaş an Decemvrie 12 şi 16 Iulie 1472 [2]), apar: Ѧпѫдат, Бжрбат şi Крѫчѣн, iar în două scrisori destinate Braşovenilor ale aceluiaş domn [3]) semnalăm: Мѫнѧѣ şi Ѳрѫнк. Apoi în actele lui Basarab cel Bătrân din 15 Iulie 1475, 8 Mai şi 4 Iulie 1476 [4]), apar: Нѣг Таѣрѣл, Манѣ Негрѣл şi Станкѫлѫ, iar în două scrisori ale aceluiaşi domn, destinate Braşovenilor [5]) reţinem: Ѳрѫнкѣ, Бѣнѣ si Бѣкѣр. In hrisoavele lui Ţepeluş, din 8 Ianuarie 1480, 16 August 1481 şi 23 Martie 1482 [6]) remarcăm: Ыѫтрѣ, Стѫнѣс(ж), Бѫнїє şi Макарїє iar în scrisorile cu caracter extern ale aceluiaşi domn [7]), întâlnim: Рошоу, Ланшт — porecla lui Basarab fiul lui Dan II — Лѣѣкь, Моіш şi Димїтрѣ fiul lui Bour (în Genetiv slav Бѣорєва). In hrisoavele lui Vlad Călugărul din 5 Iunie şi 3 Decemvrie 1483, 23 Aprilie 1486, 31 Iulie 1487, cel din 1487–1488, apoi cele din: 26 Iulie 1490 [8]), 9 Octomvrie 1492 [9]) şi 15 Iunie 1493 [10]), reţinem: Бинтилѫ Флорєскѫл, Паѣнѣл (= Păunul), Стан Макрѣ, Станчѣл Ѳѣсѣ, Ѳрѫцилѫ, Гѣцилѫ, Драгич Бинтилєскѣл, Барбѣл Краишвєскѣл, Радѣл Бинтилєскѣл, Коман Фагарашанѣл, Лѣпѣл, Станчюл Чапѫ, Мирча, Бѣзѣ şi Ърсѣ. Tot aşa în scrisorile lui Vlad Călugărul destinate Braşovenilor [11]), întâlnim: Сѣкара, Цѫпѫлѣш şi Ыкоб, iar în hrisovul aceluiaşi domn, din 22 Mai 1489 [12]), avem chiar şi în monogramul tradiţionalist forma românească Бладѫл.

Tot aşa în documentele slave moldoveneşti avem, în actul

1) Publicate de P. P. Panaitescu, în *op. cit.*, I, Nr. 109 şi 112.

2) *Ibidem*, I, Nr. 115, 116 şi 118.

3) Publicate de Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, sub Nr. 77 şi 78.

4) Publicate de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 127—129.

5) Publicate de Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, sub Nr. 84 şi 96.

6) Publicate de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 137, 141 şi 142.

7) Publicate de Gr. G. Tocilescu, *op. cit.* sub Nr. 107, 119, 122, 128 şi 145.

8) Publicate de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 148, 150, 155, 157, 159, 165—aici dintr'o scăpare din vedere este Колан în loc de Коман —şi 177.

9) Cf. Damian P. Bogdan, *Diplomatica slavo-română din secolele XIV şi XV*, p. 61, n. 3.

10) Cf. originalul la Arhivele Statului Bucureşti, secţia istorică.

11) Publicate de Gr. G. Tocilescu, *op .cit.*, sub Nr. 164, 165 şi 182.

12) Publicat de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 170.

www.dacoromanica.ro

fragment al lui Iuga, pe Мик şi Братоуа Ѣкѣтедоуа — prezentate în Genetiv slav [1]), acesta din urmă apare într'alt act al aceluiaşi domn [2]) chiar în flexiunea Dativului românesc Ѩтедоуѧви [3]). In actele lui Alexandru cel Bun, onomastica românească se înteţeşte. Aşa în actele din 11 Fevruarie 1400, 7 Ianuarie şi 8 Martie 1407, 16 Septemvrie 1408 şi 28 Ianuarie 1409 apar pe rând: Стань Преоуцескѣ, Ѩковь [4]), Оу҃рѣкле (= Ureche), Жюметате [5]) Іѡн, Ѥкылчѫ, Негр (= Negrea) şi Оу҃нгоурѣкиѧх; în cele din 14 Aprilie 1411, 5 Aprilie 1412, 2 August şi 20 Decemvrie 1414 [6]) — Скарнотѣкиѕ, Драготескоуѧх, Тоадерх Питикх, Белческоуль şi Петрѕ; în actele din: 15 Ianuarie 1418 [7]) (1424—1425) [8]), 12 August 1426, cel din anul 1426, destinat urmaşilor lui Ştefan Stravici, cum şi cele din: 15 Octomvrie 1427, 8 Iulie şi 3 Septemvrie 1428, 10 Ianuarie şi 3 Iunie 1429 apar: Барбось, Барбосѧх, Стѧнгачх, Пашескѣх, Станкѣцх, Михѣх, Станчѣх, Плешескѣх, Негрила, Цѣфан, Матасх, Фоундѣ, Ишрчелескѣ şi Спхрет (= Speriat), dela moldovenescul *spăriet* [9]). Iar în actul aceluiaş domn, din 12 Martie 1422 [10]) cum şi cele din 8 şi 11 August 1445 [11]) ale urmaşilor săi, numele logofătului de origine munteană — Neagoe — este redat în graiu popular moldovenesc: Ѩгои (Ѩгои). Tot aşa în actele lui Iliaş, Ştefan şi Petru, fiii lui Alexandru cel Bun, reţinem: Братескоуа, Ѩгое Гѧнескоуа, Матоушица, Ѩноуа, Оу҃ричел, Крѣстїанескѣх, Мик Рѕптѕра,

---

1) Publicat de Mihai Costăchescu, *Documentele moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, I, 1931, sub Nr. 8, un facsimil am dat noi, *Despre domnii moldoveni Ştefan I şi Iuga, în Revista Istorică Română, IX (1939)*, p. 172.

2) Publicat de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, Nr. 9.

3) In text: ѩтедѣлаи este desigur o omisiune a scribului actului.

4) Publicate de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 11, 19, 21 şi 22.

5) In actul din 12 Iulie 1415 — publicat de Paul Mihailovici, *Opt documente moldoveneşti dinainte de Ştefan cel Mare, în Cercetări Istorice* VIII—IX şi în extras, Iaşi, 1933, sub Nr. 2 este şi forma curat românească жѣмѧтатѣ.

6) Publicate de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 29, 34, 36 şi 38.

7) *Ibidem*, I, Nr. 42.

8) Publicat de noi, *Acte moldoveneşti dinainte de Ştefan cel Mare*, Bucureşti 1938, sub Nr. 1.

9) Publicate de Mihai Costăchescu *op. cit.*, I, Nr. 58, 59, 64, 71, 75, 79 şi 86.

10) *Ibidem*, *I*, 47.

11) *Ibidem*, I, Nr. 62 şi 63.

www.dacoromanica.ro

Ѡцел, Романѣса, Фѣт, Ілїе [1]), Синескѹлъ, Мындрѣ [2]), Ялѣкѹлъ Цол, Бадѣ Плопескѹль, Барбѣ Станъ, Коур Секъ, Покрътѣнѹлъ (în legătură cu Pobrata), Пїатра, Коусѣръ, Дулческѹлъ, Тюркул, Мжчюкъ, Оускатоул [3]), Данчюл, Нѣкѹл şi Радоул Писк [4]), Грѣбовѹл şi Гырбов, Юкѹшѣнѹл şi Татѹл [5]), Инкоул [6]), Влъдескѹл, Мынѹѹл, Берѣкче, Дрѣгшанѹл, Крецескѹль = Крецѹл, Пътрънікѣр, Бѣдран, Барбѣ Жамъръ (şi Цамыръ), Брѹмар, Греоул, Бъздыг, Пынтече, Іѡн Кълимънескѹл, Щефѹл, Ѯлиѹ, Фрѹл, Попескѹл, Іѡн Бѹѡрѣкн, Сѣерѣкн, Кырстѣ, Бѣдѹлъ, Трифѹ Борѹескѹл, Нѡнъ Бѣчѹм, Нѫг Кымпан şi Дѹма Галбин [7]).

In actele lui Alexandru fiul lui Iliaş apar: Скѹртоул, Крецѣкнъ, Гъоурич, Щефан Тѹнсѹл şi Хоржескѹл [8]). Iar dacă trecem în epoca lui Ştefan cel Mare, onomastica românească copleşeşte. Aşa apar: Мик Кран, Збиѕрѣ, Битолтескоул, Поѕна Стан, Гоенескоул, Блидар [9]), Темешескоул, Коинескоул [10]), Димитрескѹл, Тѹрбѹре, Глодѣкнѹл, Мѹрг, Чернатескоул = Чернат, Ѡцелескѹл = Ѡцел, Прескѣкъ, Мармоуре, Фрънкоу, Чокрълїе, Цоуратѹл, Моурсѣ, Влъдика, Котецъ [11]), Тътърѣкнѹл, Ромънел, Ярбѹре, Брънчанѹл [12]), Поркарь, Сѣкаръ, Шербескоул, Пѹю [13]), Бълаврь [14]), Брѣескѹл, Бѹѹат, Цапалѹш, Спинѣкнѹлъ, Ѡничанѹл, Бѹстѣкнѹл (= Buşteanul), Дѹмбравъ, Мнхнлж, Шопрълъ (= Şopârlă), Брълъдескѹл (= Bârlădescul), Бълешоле, Тнхѹл Ѡанъ, Татѹл Бернвоескѹл, Горъ, Мътен,

1) Publicate de Mihai Costăchescu în *op. cit.*, I, Nr. 107, 109, 110, 114, 119, 123, 128 şi 129.

2) Cf. actul inedit din 5 Mai 1436, la Acad. Rom., între actele necatalogate, achiziţionate în Ianuarie 1941.

3) Publicate de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 145, 151, 153, 156, 159, 160, 163, 166; II, Nr. 14, 17 şi 19.

4) Publicat de noi, *op. cit.*, sub Nr. 5.

5) Publicate de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, II, sub Nr. 21, 30 şi 31.

6) Într'un act original inedit din 16 Aprilie 1443, în colecţia noastră.

7) Publicate de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, II, sub Nr. 42 44, 46, 57, 66, 71, 76, 84, 87, 88, 121, 134, 145, 147 şi 233.

8) Publicate de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, II, sub Nr. 100, 116 şi 127.

9) Publicate de Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, Nr. II, XI şi XVI.

10) Publicate de Mihai Costăchescu, *Documente moldoveneşti dela Ştefan cel Mare*, Iaşi, 1933, sub Nr. 4 şi 7.

11) Publicate de Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, sub Nr. XXV, XXXVII, XLIV, L, LII, LXXI, LXXV, LXXVI, LXXVIII, LXXIX şi XCIV.

12) Publicate de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, sub Nr. 20 şi 22.

13) Publicate de Ioan Bogdan, *op. cit., I*, sub Nr. CVIII, CXII, CXXI şi CXXII.

14) Publicat de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, sub Nr. 28.

www.dacoromanica.ro

Гаcвлѣ, Кѫкарѧѫ, Ѯрсѳ, Гогошат (= Cocoşat), Рѫцон, Краю, Шандрѳ, Гардѳ, Мѫѳѫрѣскѳл, Йкобѣскѳл, Мѫнѧатѳл, Рѳмѫрѳл (rotacism pentru *Rumânul)*, Николѧ Ромѫнѣскѳл, Тоадер Мареле, Ѯрита (= Urîta), Баницѫ, Данѳл Дѫвидѣскѳл, Негрилѫ, Батирѣскѳл [1]), Чокан, Стѫнцѣскоул [2]), Ѳрбѣскоул, Ѳкмѫ, Таѳроул [3]), Пѳрече, Стѫростѣскѳл, Драготѫ, Крѣмене, Цинтѣ, Гелищѣнѳл, Миерлѫ, Чюнтѳл, Тѫлпиг, Тѫлпижанѳл [4]), Мѫлѣскоул [5]), Грѣка, Фрѫциль, Флорѣ [6]), Мариця, Тоадер Нѫнескоул, Глигѡр [7]), Мирча Поуркел, Поулпе, Негроул, Іѡн Негрилескоул, Михаилѫ Ѝндрїескоул, Кооулпе, Бѳѳѫ [8]), Триколескоул, Галче, Роужирѫ [9]), Мѫгдалинѫ, Пѫтрана [10]), Негрилѫ Меделѣнѳль [11]), Мѫрїе, Бѫнилѫ, Бѫлческоул, Драготѫ Боулпескѳль, Міерїоул, Драгош Карѫмбѳ, Кѫзи [12]), Поуцѣноул, Трифѳл Борзескѳл, Ѳпинтѣлѫ, Хѫдарѫ, Микь Гѫлескоуль, Бѫешескоул şi Мѫцѫюл [13]).

Cât de puternică era tăria onomasticei româneşti, ne-o dovedeşte actul din 1 August 1404, prin care Alexandru cel Bun prezintă omagiul său de credinţă la Kamenitza, regelui polon Iagello şi în care boierul moldovean Іѡн Жѹметате apare exact în aceeaşi formă ca şi în actele interne. La fel şi actul aceluiaş domn, destinat fostei sale soţii Rimgaila [14]) — deci pentru folo-

1) Publicate de Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, sub Nr. CXXXV, CXLII, CXLIV, CXLVII, CXLIX—CLII, CLV, p. 516, Nr. CLXIV, CLXVIII, CLXXII, CLXXIII, CLXXX, CLXXXVIII, CXCI, CXCVII, CXCVIII, CCIII, CCIV, CCVI şi CCXX.

2) La Mihai Costăchescu, *op. cit.*, Nr. 40, greşit *Stăniţescu,* cf. fotografia originalului în colecţia Academiei Române, Fotografii doc., V, 52, IX, 20 şi XXIII, 87.

3) Publicate de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, sub Nr. 37, 40, 43 şi 44.

4) Publicate de Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, sub Nr. CCXXXII, CCXXXVII, CCXLV, CCLIV, CCLV şi II, Nr. VII.

5) In actul inedit din 11 Ianuarie 1495, la Acad. Rom., Doc. CCXIX—1.

6) Publicate de Ioan Bogdan, *op. cit.*, II, sub Nr. XVII şi XXIII.

7) In graiu popular moldovenesc, în loc de *Grigore.*

8) In graiu moldovenesc, în loc de *Buză.*

9) Rotacism,—după cum au fost mai înainte *Geamără* (=Geamănă) şi *Rumârul* (= Rumânul) — în loc de *Rugină.*

10) Publicate de Ioan Bogdan, *op. cit.*, II, sub Nr. XXVIII, XXX, XXXI şi XXXIV—XXXVI.

11) Publicat de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, sub Nr. 56.

12) In graiul moldovenesc există şi forma *căhui.*

13) Publicate de Ioan Bogdan, *op. cit.*, II, sub Nr. XXXVIII, XLI, XLIV, LII, LIV, LVII, LXIII—LXV, LXXIV şi CXXI.

14) Publicate, atât cel din 1 August 1404 cât şi cel destinat Rimgailei, de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 46 şi II, sub Nr. 173.

www.dacoromanica.ro

sinţa unei streine meleagurilor noastre — şi în care totuşi unii dintre boierii moldoveni îşi poartă numele lor băştinaşe: Лацко Боц, Бѫдѫл şi Щефан. Acelaş fapt îl atestă apoi atât actul din 4 Iunie 1433 al boierilor lui Iliaş, destinat regelui polon Iagello — şi în care boierii moldoveni îşi consemnează numele în româneşte: Кылчѫ, Щефѫлъ, Лимка Дѫлче şi Лацко Боцъ — cât şi cel din 22 August 1448 [1]), prin care boierii lui Petru fiul lui Alexandru cel Bun, se supun regelui polon Cazimir — şi în care apar în graiu românesc: Нѣгон, Мынѕѕл şi Радѕл Пискъ. Dar nu numai atât, ci chiar şi unii dintre Tătarii cari s'au aciuiat pe pământul atât de primitor al Moldovei, poartă nume româneşti. Astfel încă sub Alexandru cel Bun întâlnim Tătari cu numele: Палмешъ, Тоадеръ şi Филипъ [2]). Tot aşa şi sub cei doi fii ai săi: Iliaş şi Ştefan, remarcăm: Лабашъ, Филипъ, Ѳанчѫлъ, Крълиг (= Cârlig), Шанъдр, Стан şi Щефан [3]) sau Хрицъ, Мѕнтѫ şi Щефънел [4]).

Toponomastica românească. Aceleaşi referinţe pe care le prezentăm mai sus pentru onomastică, sunt valabile şi pentru toponomastica de acelaşi caracter: din cercetarea materialului dat, se întăreşte părerea de până astăzi că toponomastica textelor slavo-române este, în marea ei majoritate, românească, faptul fiind atestat chiar de cele mai vechi texte.

Aşa în hrisoavele lui Mircea cel Bătrân, începând cu cel din 4 Septemvrie 1389, întâlnim: Кърлигъ, Ѳрлещи, Грошанъ, Пинишъ, Галчишорѫ, Нѣчет, Гжпатѕл, Трѣфещїи, Пиатра, Чаврїи, Дѕшещи şi Чирѣшелѫлъ [5]). Intr'unul din hrisoavele fiului său Radu Prasnaglava [6]), apar: Гѣкани, Калиманещи, Бѣкрещи, Кецикещи, Чокънещи, Спинет, Питещи, Радещи, Женѕне şi Крѣца. Tot aşa în actele lui Dan II [7]) remarcăm: Чаврарии, Тѣрчинещи, Маниачѕл, Поенилє, Изворѣни, Станещи, Берикещи, Калѣ, Кжлъгжрѕл, Безврари şi Ямарѫл.

In hrisovul lui Alexandru Aldea din 25 Iunie 1436 [8]), apar:

1) Publicate atât cel din 4 Iunie 1433 cât şi cel din 22 August 1448, de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, II, sub Nr. 182 şi 216.

2) Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, Nr. 71.

3) *Ibidem*, I, Nr. 155.

4) *Ibidem*, II, Nr. 39.

5) Cf. actele publicate de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 9, 18, 20 şi 23.

6) *Ibidem*, I, Nr. 43.

7) *Ibidem*, I, Nr. 46, 50, 53, 56 şi 57.

8) *Ibidem*, I, Nr. 62.

www.dacoromanica.ro

Сѣка, Ѡлтѣни, Кжрарѣ, Чокжнещи, Карарѣни, Корнѧл şi Лѧминѣни, într'o scrisoare a aceluiaşi domn apare Ѡрадѣ (=Oradea), iar într'alta [1]) Молѫдова. Acelaş toponomastic — în grafia Молдова —, apare şi într'o scrisoare a lui Vlad Dracul destinată Braşovenilor [2]). Folosinţa denumirii româneşti *Moldova* în statul muntean vecin şi încă în afara hotarelor sale, este încă o dovadă puternică că limba românească copleşea limba moartă a cancelariei domneşti. Remarcăm apoi că într'o scrisoare a lui Albul, vornicul lui Alexandru Aldea, apare Телѣжжн [3]). Dacă apoi cercetăm hrisoavele lui Vlad Dracul şi documentele lui Vladislav II atestăm: Гѫрѣни, Флорѣа, Тѫрѕаци, Изворѣни, Мал, Бонишора, Мжнжїлѣсж, Стжнж, Боиле, Ярсѫж, Роуши, Котещіи, Щефанещи, Голещіи, Крстїанещіи, Корби, Малѫрени [4]) şi Драгославеле [5]). Tot aşa şi în hrisoavele lui Radu cel Frumos — Іаши, Кѫртѣни, Бѫлѣни, Флорѣюл, Рошиа, Бадѫри, Фѫкжени, Фрѫцилещи, Флочи, Бжрбоши, Паржигѫл, Горбеле, Боул, Ѫнгѣни şi Дѡмнещи [6]). La fel şi în hrisoavele lui Laiotă Basarab — Фѫчецелѫ, Черивѣни, Черашени, Мушѫтещи, Черуѣни, Комѫнещи, Шербѫнещи, Лѫнцани, Цѫруѣни, Нжнжшещи, Ѫрши şi Флорещи [7]). In hrisoavele lui Ţepeluş apar, între altele: Цилорть, Половраци, Спинѣни, Боудонии, Пжрѫиани, Скѫрѫта, Стрѣмбѣтаци, Кѣлещи, Могошани, Сѫтчелѧ, Щефѣнещи, Ченгѫриле, Гѣнещи, Кѣцѣцини, Жинецѧл, Тѫнкѫбещи, Гермѣнещии, Попещіи, Доброшещіи şi Нимирещи [8]). Iar într'o scrisoare a aceluiaş domn, adresată Braşovenilor [9]) se însemnează numele capitalei Transilvaniei aşa cum îl pronunţă Românii, adică Клѫж. In hrisoavele lui Vlad Călugărul remarcăm: Бовржлѧл, Малѧл, Мои, Бльцаци (=Bălţaţi), Топещии, Питѧлаци, Пѣтѫроаса, Пьрьиноши, Кѫрте, Гроши, Стримтѧл, Щюбеюл, Стримтишорѫл, Рѫнкѫ, Ромѫнещи, Баломирещи, Извореле, Цосани, Жѫпѫнещи, Ялѫкени, Рѫзлеѧль, Кѡрнеле, Строенещи, Жѫр-

1) Cf. textul celor două scrisori, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, sub Nr. 28 şi 30.

2) *Ibidem*, Nr. 37.

3) Scrisoarea e publicată de Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, sub Nr. 380.

4) Cf. în acest sens hrisoavele publicate de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 70, 78, 82, 86, 87, 92 şi 95.

5) Cf. scrisoarea publicată de Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, sub Nr. 69.

6) Cf. actele publicate de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 104, 105, 107, 109, 112, 114, 115 şi 118.

7) *Ibidem*, I Nr. 125—127 şi 130.

8) *Ibidem*, I, Nr. 137, 138 şi 142.

9) Cf. scrisoarea publicată de Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, sub Nr. 138.

www.dacoromanica.ro

жани, Сѣкѣстрени, Сѣлѣтрѣкѣл, Гѣлѫд, Нѣгра, Ѯрлѣтори, Крецещи, Рѣчина, Пиетрѣни, Михѣилещии [1]), Корнжцелѣл, Дескѣпереши, Гроздѣещи [2]), Фжнтжнѣле, Ѯрсещи [3]) şi Нонещии [4]). La fel Сѣрата şi Гѣинари, în două scrisori externe ale aceluiaş domn [5]). Tot aşa în acte ale lui Radu cel Mare de până 'n pragul secolului XVI întâlnim: judeţul Падѣрецом (= Pădureţilor), Йковещїи, Кандеещии, Вицелѣ şi Трестиwр [6]).

Aceiaşi atestare ne-o prezintă şi Moldova. Astfel în actele lui Alexandru cel Bun remarcăm: Мънкжещїи, Тодерещїи, Шерботешїи, Лѣцканїи, Йковещїи, Ножна, Прочещїи (= Porceştii), Сперлещїи [7]), Негрилещи, Лѫчїѳѫлѣ, Плопѳѫлѣ, Молдовѣ, — alături de cel slav Молдава — şi Молдовица, Циганещїи, Негоещи, Тотоещи, Хлапещи, Крайничещи, Фетоещи, Пашкани, Драготещи, Корнещїи, Сѣкѣрѣнїи, Дворничанин, Дѫмещии, Лаврещїи, Бѣѣещи, Бѫчѫмѣни [8]), Драгосинещи [9]), Єремїещи, Глод, Попещїи, Фжнтжнѣле, Чолтанїи, Блѣцаци, Крѣстїанещи, Бѣкѣрещь, Трѣмедечїи, Кѣлоугѣри, Корнїи, Стримбїи [10]), Боложещи, Хорлецещи, Добрѣни, Ласловѣни, Доушещи, Тоурбатещи, Илишещи, Борилещи, Йѣреще, Иванещи, Билещи, Ѳпришѣни, Итринещи, Брѣбатещи (= Bărbăteşti [11]), Стѣнижанїи, Фоундѣнїи, Негрещи, Дѣдещїи, Стримтѣра, Кърбѣнещи, Плопещи, Стрымба, Леш, Дѣмитрещи [12]). In actele

1) Cf. actele publicate de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 148, 149, 150, 152, 154, 157, 158, 161, 165, 166, 167, 170, 172, 176 şi 177.

2) Intr'un act inedit, din 9 Octomvrie 1492, în original la Acad. Rom. Doc., Peceţi atârnate, Nr. 206.

3) Cf. actul publicat de Al. Ştefulescu, *Documente slavo-române relative la Gorj*, p. 36.

4) Intr'un act din 1 Aprilie 1494, în original la Arhivele Statului Bucureşti, secţia istorică.

5) Publicată una de Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, sub Nr. 178, iar alta de Silviu Dragomir, *Documente nouă privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Sibiul în secolii XV şi XVI*, sub Nr. 14.

6) Cf. Damian P. Bogdan, *Diplomatica slavo-română din secolele XIV şi XV*, p. 61, n. 3.

7) Cf. moldovenescul *şperlă*.

8) Cf. actele publicate de Mihai Costăchescu, *Documentele moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, I, sub Nr. 11, 12, 22, 24, 29, 36, 38, 41, 44, 45, 47 şi 53.

9) Cf. actul inedit din 22 Mai 1426, la Acad. Rom., Doc. CCXIX-64.

10) Cf. actele publicate de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 56, 58, 59, 62, 63, 69 şi 70.

11) Cf. actul publicat de Paul Mihailovici, *Opt documente moldoveneşti dinainte de Ştefan cel Mare*, sub Nr. 3.

12) Cf. actele publicate de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 73, 75, 77, 78, 86, 96 şi 97.

www.dacoromanica.ro

fiilor săi: Iliaş, Ştefan şi Petru, menţionăm: Нѣгинещіи, Рошїѡри, Тормитещи, Чорсѫчещи, Радешани, Мѫнзаци, Темешещи, Лѫлещи, Хѫлмѫжещи, Лѳмирѫни [1]), Гѳсѧни, Манещи, Никорещи, Блѫжещи, Болѫчещи, Брѳдѵрещи, Кытещіи, Ретезещи [2]), Їаковещи, Бѫрбошїи, Нанешещи şi Братїещи, Онещи, Биришещіи, Гелвестрѣнїи, Грѫбїи, Линещи, Кавадинещи, Поѵнжещіх [3]), Грѫничещи (= Gârniceşti), Лѳшчещи [4]), Жоѵлещіи [5]), Глѫвещи, Доѵмитрѣни, Жигѫрѣнїи, Стрѫминоаса, Темешещи, Мынзаци, алиманещи, Лалещи, Коцмѫнещи, Фынтирѣле [6]), Моенещи, Тѫтещи, Лукачещіи [7]), Добромирещи, Балосинещи, Микѳшани, Мирославѫщи, Кѫлинещи [8]), Милотинещіи, Бонтещіи, Гѫсѣни, Бѫлѫнещи, Блѫдещи, Пѳрчелещи, Кѫсинещи, Бѫсещи, Пожерещи, Петрилещи, Чѳмѫлещи, Стѫнижещи [9]) (dela Стѫнига), Грѳмазещи, Босїанїи, Башотѧни, Драгомирещи, Дкоренещи, Блишчатѳл, Крѫстїенещи, Бѫлошещи, Жеминещи [10]), Гаѵчещи, Лѳчїю, Кроцѣни, Божещи, Пѫткѫещи — cu toate că propretarul satului e Пѫтков — Мотосещи, Змѳлци, Милешти, Чернѫтещи, Горѳнещи, Фѫреци, Блажари, Мереци, Тѫлѫкещи, Тончещи, Ярѫмещи, Ромѫнещи, Цюбеещи, Корнещи, Тѵлещи, Манѳилещи, Глодѫ, Гѫкѳѧни, Небѳреци [11]), Оѵнгѳрѣни, Бѫшотѣни, Бѵдещи, Тисещи, Крѫничани, Могошещи, Грѫдещи (=Gărdeşti), Четѫцѣ, Бецещи, Глодѣни, Борчещи, Болчещи, Черетїани, Бешикѳрѣни, Мастѣкырѳл [12]), Грашїи, Моишещи, Лисецѳл şi Юванещи [13]). Iar în actele lui Alexandru fiul lui Iliaş se atestă: Дрѫгощи, Беришещи, Ѳпримещи, Маржины (= Margină), Хоржещи, Тѵнсещіии, Бериндеещи şi Вале Гѣкѫ [14]). In actele din timpul

1) Rotacism, în loc de *Luminiani*.

2) Moldovenism, în loc de *Retezeşti*.

3) Moldovenism, în loc de *Pungeşti*.

4) Cf. actele, publicate de Mihai Costăchescu, în *op. cit.*, I, Nr. 107, 119, 124, 132, 145, 146, 149, 151, 153, 154 şi 159.

5) Moldovenism în loc de *Giuleşti*.

6) Cf. actele publicate de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 160; II, sub Nr. 4, 12, 14 şi 17. *Fântirealele* este prezentat în rotacism, în loc de *Fântânealele*.

7) Cf. actele publicate de Paul Mihailovici, *op. cit.*, sub Nr. 5 şi 6.

8) Cf. actele publicate de noi, *op. cit.*, sub Nr. 5 şi 6.

9) Moldovenism, în loc de *Stănigeşti*.

10) Moldovenism, în loc de *Gemineşti*.

11) Rotacism, în loc de *Nebuneşti*.

12) Rotacism, în loc de *Mesteacănul*.

13) Cf. actele publicate de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, II, sub Nr. 31, 33, 37, 40, 42, 45, 48, 57, 60, 63, 70, 71, 74, 76, 81, 87-89, 91, 95, 135, şi 146-148.

14) *Ibidem*, II, Nr. 116, 117, 127 şi 128.

www.dacoromanica.ro

lui Ştefan cel Mare, toponomastica românească copleşeşte ca şi onomastica. Avem aşa dar: Бълъшещи, Лєѫкѫшани, Борхинещи, Синещїи, Щѫрнещїи, Крепътѫрѣнїи, Бересщи, Дринжещи, Нежещи [1]) Гостилещи, Фаѫрєи, Коровещи, Бѫлотещи, Комѫнещи, Шпѫторещи, Геѫроещи [2]), Кецелещы, Конинещїи [3]), Сѫсещи, Ромѫнещи, Оѫнгюл, Корчещїи, Сѣмещїи [4]), Филїпещїи, Сакѫлишещїи, Дрѫжещїи, Борисещи, Мѫнчєи, Цибѫнещи, Дрѫгоещи, Лѫкьчещи, Ботещи, Кѫкѫчани, Мотишещїи, Дєчкѫщи, Пѫнтелещы, Дѫбокѫщоѫл, Мѫнтє, Мѫрѫанїи, Ѫхирнещїи, Попьчыкани, Писк, Роусканїи, Гънещїи, Кошещїи [5]), Оѫрдещїи [6]), Фрѫнчещїи, Чернѫтещїи, Рѫwсѣни, Хуецѣнїи, Ѫнгѫрашїи, Рѫдичещїи, Тонгоѫзѣнїи, Ѧндрїещїи, Керещїи, Соҳолещїи, Кѫшчорєле, Ѧлбещїи, Рышканїи, Трестимна, Бѫзаци, Жемерещїи, Бодещїи, Татарїи, Юрканїи [7]), Сынгоѫрѣнїи şi Секриюл [8]), Фѫгѫлец, Ныртещїи, Кълоѫгѫрмани, Тоурбата, Ширьоѫци, Дрѫнкѫлєщїи, Дрѫгѫшанїи [9]), Должещїи [10]), Козѫрещи, Зѫбричанїи, Грозещїи, Мѫнещїи [11]), Симиничанїи, Доброѫлещїи, Кѫндещїи, Кълиннещи, Максинещїи, Селикестрїи, Борилещїи, Дрѫготещїи, Бълѣнїи, Фынтѫнѣлєле, Кѫхнещїи, Ѿничанїи, Мѫлещїи, Ивѫнещїи, Гигоещи, Шопрѫмни = Шопрѫлещїи (= Şopârleştii), Фѫндещїи, Лацканїи, Щефънещїи, Плѫвѫцещїи, Нѫмиснїчнїи, Бад, Оѫламїи, Бѫлтѫрещїи, Крѫжанїи, Стѫрчещїи, Гостилещїи, Бѫдещїи, Грозещїи, Лєвкѫшанїи, Драгомирещїи, Михѫещїи, Негрилѣса, Щилбикани, Неговещїи, Тибещїи, Чорещїи, Трѫдещи, Гълешещїи, Ижн-

1) Moldovenism, în loc de *Negeşti*.

2) Cf. actele publicate de Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, sub Nr. III, VI, VIII, XIII, XIX şi XXI.

3) Cf. actele publicate de Mihai Costăchescu, *Documente moldoveneşti dela Ştefan cel Mare*, sub Nr. 4 şi 7.

4) Moldovenism, în loc de *Zemeşti*.

5) Cf. actele publicate de Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, sub Nr. XXV, XXXII, XXXV, XXXVIII, XXXIX, XL, XLIV, L, LIII, LIX, LXV, LXVIII şi LXX.

6) Cf. actul publicat de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, sub Nr. 16.

7) Cf. actele publicate de Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, sub Nr. LXXV, LXXVI, LXXVIII, LXXIX, LXXXV şi C.

8) Cf. actul inedit din 8 Ianuarie 1473, în original în Biblioteca centrală din Kiev, provenind din Biblioteca secţiei a II-a a Academiei ucrainiene de ştiinţe din Kiev (XXV—831).

9) Cf. actele publicate de Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, sub Nr. CV, CXII, CXIII, CXV, CXXII şi CXXXII.

10) Cf. actul inedit din 4 Martie 1479, în original la Acad. Rom., între actele neclasate.

11) Cf. actele publicate de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, sub Nr. 26 şi 27.

www.dacoromanica.ro

чещіи, Нѧнещіи, Ѧресври [1]), Фоуѧтичанїи, Рѧспопїи, Нлїещіи, Хинцещіи [2]), Брѧтѫлещіи, Феделешанїй, Брѧстаціи, Хрѹничѣнїи, Прѧмещи, Брошѧни, Черѧтїмнїи, Томещіи [3]), Мѧндрещіи, Жоуматѧцѣнїи — ai lui Ştefan Jumetate — Берещи, Батѧрещіи [4]), — al lui Batârescul — Башїѳ, Кѫлдѧрѣша, Ювѧнѣса, Кїеѳрїи [5]), Стѧнилещіи, Нлвотещіи, Хиреціи, Петрилещь, Нмпѫцита (=Imputita), Цигѧнени, Лїещіи, Поѹлпещіи, Шербещіи, Моҳориціи, Драгоещіи, Нльчинтѣнїи, Крѧна (= Cârna), Рѣкитишоѹл, Хрѧнещи, Крѧнг, Портари [6]), Мереціи [7]), Жоурканїи, Мирещіи — ai lui Мїеріоѹл — Фрѧцїенещіи [8]), Додещіи [9]), Бецещіи, Бѧрбѧшанїи, Хѫдърѧщіи, Цѧпещіи, Милчинещіи, Манойлещи, Нѣгомиреци şi Давидещи [10]).

Fenomenele româneşti în morfologie. Puternica influenţă a graiului viu românesc asupra constituţiei textelor slavo-române nu se manifestă numai prin onomastică şi toponomastică ci şi asupra structurii însăşi a flexiunii. Şi din acest punct de vedere afirmaţia lui Alexandru Iacimirskij, că diecii noştri *gândeau româneşte şi îşi expuneau ideile în slavoneşte,* este foarte nimerită. Intr'adevăr dacă analizăm textele slavo-române, constatăm mai multe fenomene, cari toate îşi au explicaţia în faptul că vechii noştri grămătici, români fiind, ticluiau întâi textul dat în româneşte, transpunându-l apoi în slavoneşte.

Avem aşa dar în primul rând uneori în loc de genul res-

---

1) Cf. actele publicate de Ioan Bogdan, *op. cit.,* I, sub. Nr. CXXXIII-CXXXVI, CXLIII, CXLV—CXLVII, CL—CLIII, CLX, CLXIV, CLXVIII, p. 516, CLXX, CLXXII, CLXXX, CLXXXI, CLXXXV, CLXXXVII, CLXXXVIII, CXC, CXCII, CC, CCXIII şi CCXV.

2) Cf. actele publicate de Mihai Costăchescu, *op. cit.,* sub Nr. 40, 43 şi 44.

3) Cf. actele publicate de Ioan Bogdan, *op. cit.,* I, sub Nr. CCXXVI, CCXXVIII, CCXXXI şi CCLIII.

4) Cf. actele publicate de Mihai Costăchescu, *op. cit.,* sub Nr. 45 şi 49.

5) Cf. actul publicat de Ioan Bogdan, *op. cit.,* I, sub Nr. CCLV.

6) Cf. actele publicate de Ioan Bogdan, *op. cit.,* I, sub Nr. CCLV, II, sub Nr. XII, XIII, XVII, XXII, XXIII, XXX, XXXI şi XXXIII.

7) Cf. actul inedit din 11 Ianuarie 1495, la Acad. Rom., Doc. CCXIX—1.

8) Cf. actele publicate de Ioan Bogdan, *op. cit.,* II, sub Nr. XLIII, XLIV şi LIV.

9) Cf. actul publicat de Mihai Costăchescu, *op. cit.,* sub Nr. 56.

10) Cf. actele publicate de Ioan Bogdan, *op. cit.,* II, sub Nr. LX, LXI, LXIV, LXXVI, LXXIX şi LXXXIII.

www.dacoromanica.ro

pectiv slav al substantivului *traducerea din românește în slavonește a genului românesc al substantivului dat.* Menționăm în acest sens într'o scrisoare a lui Dragomir Udrișteș, vornicul lui Vlad Călugărul adresată Brașovenilor [1]) substantivul femenin românesc *o mănăstire*, exprimat în slavonește prin ѥдна монастира în loc de masculinul slav ѥдинъ монастирь. Tot așa în Moldova, în două acte ale lui Alexandru cel Bun, semnalăm substantivul masculin românesc *un sat*, exprimat prin ѥдинъ сѣло [2]), în loc de neutrul slav ѥдно сѣло și substantivul femenin românesc *vamă*, exprimat prin мѫта [3]), în loc de neutrul slav мѫто. Iar într'un act dela Ștefan cel Mare apare forma femenină românească articulată însă slavizată, монастирѣ [4]) (=mănăstirea).

Cazuri slavonești adecvate după cele românești. In unele acte întâlnim cazuri slavonești formate după cazuri românești. Așa încă în actul lui Mircea cel Bătrân din 4 Septemvrie 1389 avem Dativul singular slav Кълкоуѫ și Албѫ [5]) formate după Nominativul românesc articulat *Vâlcul și Albul* [6]). Intr'alt act al aceluiași domn semnalăm Genetivul posesiv, Станчѫлова și Кълкѫлова [7]) format după Nominativul românesc articulat: *Stanciul* și *Vâlcul.* Același caz îl întâlnim și într'un hrisov din 3 Aprilie 1480 [8]), al lui Basarab cel Tânăr, caz exprimat prin: Гкѕртѫлова, format după Nominativul românesc *Scurtul.*

Aceleași fenomene întâlnim și în Moldova. Așa într'un act din 16 Aprilie 1443 [9]), remarcăm Genetivul slav Гърковоуѫла, într'altele: din 23 Fevruarie și 15 Iulie 1448 [10]) — Греоуѫла, Жероуѫла și Фоуръла, în două urice din 26 Ianuarie și 8 Fevruarie 1453 [11])

---

1) Cf. textul scrisorii, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, sub Nr. 402.

2) Cf. actul publicat de Mihai Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, I, sub Nr. 77.

3) Cf. actul la Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, Nr. 88.

4) Cf. actul publicat de Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, sub Nr.LXVII.

5) Cf. actul publicat de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 9.

6) Același Dativ pentru *Vâlcul* apare și în actul lui Mircea cel Bătrân, publicat de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 12. La fel Нановоуѫ și Станчюлоуѫ, dela Nominativul românesc *Nanul* și *Stanciul* și în alt act al lui Mircea *(ibidem*, I, Nr. 19).

7) Cf. actul publicat de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 12.

8) *Ibidem*, I, Nr. 138.

9) Originalul, inedit, în colecția noastră.

10) Cf. actele, publicate de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, II, sub Nr. 84 și 88.

11) *Ibidem*, II, Nr. 121 și 123.

www.dacoromanica.ro

— Стромсова, комисѣла şi спатарѣла, iar în acte emise de Ştefan cel Mare [1]: Домнева, тълхарев, Крънѣла şi Лѣхоула, formate după respectivele Nominative româneşti articulate: *Gârbovul, Greul, Jerul* (=Gerul), *Furul, Stroiasa, comisul, spatarul, Doamna, tălhar, Cârnul* şi *Leahul*. Tot aşa Dativul slav: спатарелѣ, коуторлоу [2]) şi Темешескоулѣ [3]) în acte dela Ştefan cel Mare.

Cazuri româneşti transpuse textual în slavoneşte. Deseori în actele cercetate întâlnim cazuri româneşti transpuse textual în slavoneşte, adică cazul românesc este tradus *tale quale* în slavoneşte, înlocuind, prin aceasta, pe cel slav.

Aşa de pildă în trei acte ale lui Alexandru cel Bun întâlnim Nominativul singular даанїе şi потвръжденїе [4]) ce traduce cazul românesc Nominativ în loc de Genetivul slav care ar fi trebuit să urmeze acordându-se cu нашего ce este în legătură cu племене. Tot aşa Nominativul wт наше în loc de Genetivul нашего, în două acte moldoveneşti din 1436 [5]). Acelaşi Nominativ оу ихъ хотарѣ (= în hotarul lor) tradus din româneşte, în loc de Genetivul slav, într'un act din 6 Iunie 1455 [6]). Tot aşa, în actul lui Radu cel Mare din 13 Iulie 1499, semnalăm traducerea cazului românesc wт главѣ [7]) (= din capul) în loc de Genetivul slav главы. Intr'un act dela Ştefan cel Mare [8]) întâlnim traducerea Locativului românesc на потокъ (= pe pârâul) alături de slavonescul потоцѣ. Intr'alt act moldovenesc, dinainte de Ştefan cel Mare, remarcăm traducerea Instrumentalului românesc с сѣмъ листъ [9]) (= cu această carte) în loc de с сѣмъ листомъ. Intr'un act al lui Alexandru cel Bun [10]) se remarcă traducerea cazului românesc wт дѣти (= dintre copii) şi wт... родїтелѣ (= dintre părinţi) în loc de cazul slav

1) Publicate de Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, Nr. CXXI, CCLV; II, Nr. XIV şi XXX.

2) *Ibidem*, I, Nr. LXXVI şi XCIX.

3) Publicat de Mihai Costăchescu, *Documente moldoveneşti dela Ştefan cel Mare*, sub Nr. 4.

4) Cf. în acest sens actele publicate de Mihai Costăchescu, *Documente moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, I, Nr. 11, 70 şi 73.

5) *Ibidem*, I, Nr. 145 şi 156.

6) *Ibidem*, II, Nr. 143.

7) Cf. actul inedit cu această dată, la Arhivele Statului Bucureşti, Secţia istorică.

8) Cf. actul publicat de Ioan Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare*, I, sub Nr. CXCIV.

9) Cf. actul din 20 August 1455, la Mihai Costăchescu, *op. cit.*, II, sub Nr. 147.

10) Cf. actul din 1400 Fevruarie 11, *ibidem*, I, Nr. 11.

www.dacoromanica.ro

wт дѣтєи şi wт... родїтєлѣи. Tot aşa într'un act al lui Vlad Călugărul apare Genetivul plural slav acordat cu Nominativul, tradus din româneşte, în свѧтопочившиѫ родителиє [1] (= sfânt răposaţilor părinţi) în loc de Genetivul plural slav în ambele cuvinte. Tot aşa într'un alt act al aceluiaşi domn apare cazul tradus din româneşte: за наша чєда [2] (= pentru copiii noştri) în loc de cazul normal slav: за нашиѫ чєд, iar într'un alt act al aceluiaşi domn cazul wт сви [3] (= dela toţi) în loc de wт свиѫ.

Şi dacă revenim la textele slave moldoveneşti, apoi în acte dinainte de Ştefan cel Mare întâlnim traducerea Instrumentalului slav din româneşte prin сѫ... сыны (=cu fii), сѫ... оүнүчаты [4] (=cu nepoţii), сѫ лѣсы (=cu păduri), сѫ потокы [5] (=cu pâraie) сѫ... хотары [6] (=cu hotare) în loc de forma slavă: сѫ сынами, сѫ оүнүчатами, сѫ лѣсами, сѫ потоками şi сѫ хотарми (sau хотарами).

Influenţa românească era atât de puternică, încât chiar şi în actul din 26 Noemvrie 1445 al lui Ştefan fiul lui Alexandru cel Bun de învoială cu nobilii Poloni [7] apare traducerea Dativului plural românesc: противѣ Татарохѣ и противѣ каждомѹ непрїѧтєлю (=împotriva Tătarilor şi împotriva oricărui duşman) în loc de Genetivul slav: противѣ Татарѣ и противѣ каждого непрїѧтєлѧ.

Cazuri de flexiune românească. Dar nu numai cazuri româneşti transpuse textual în slavoneşte întâlnim în textele slavo-române ci şi cazuri exprimate direct în flexiune românească.

Aşa în două acte ale lui Mircea cel Bătrân avem Nominativul românesc *Nanul* [8] şi *Săpatul* [9] în loc de cuvenitul caz slav Genetiv — Нанѹла şi Сѧпатѹла. La fel în Moldova, în acte dinainte de Ştefan cel Mare, întâlnim aceleaşi Nominative româneşti în Нагои [10], Гоиѧнѣ şi Євстатїѣ [11]. La fel şi în actele lui

1) Cf. actul din 1489, publicat de Gr. Nandriş, *op. cit.*, sub Nr. 3.

2) *Ibidem*, actul de sub Nr. 4.

3) Cf. actul din Iunie 1495, publicat de Alexandru Ştefulescu, *Documente slavo-române relative la Gorj*, p. 37.

4) Cf. actul publicat de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, Nr. 42.

5) Cf. actul *ibidem*, I, Nr. 66.

6) Cf. actul publicat de Paul Mihailovici, *op. cit.*, sub Nr. 5.

7) Cf. actul publicat de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, II, Nr. 213.

8) Cf. actul publicat de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 19.

9) Cf. actul, *ibidem*, I, Nr. 20.

10) Cf. de exemplu actele publicate de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, II, sub Nr. 63, 86 şi 92.

11) Cf. de pildă actele, *ibidem*, II, Nr. 90 şi 145.

www.dacoromanica.ro

Ştefan cel Mare, remarcăm: Іѡн Гѣкарѣ [1]), Костѣ спѣтарь [2]), Кѣнѣоу спѣтароу [3]), Чокырлие [4]), Петрѫ [5]) şi Мѣтеи [6]), în loc de Genetivul slav: Нѫгоѣ, Гоѣна, Іѡна Гѣкарѣ, Костѣ спѣтарѣ, Кѣнѣоуа спѣтарѣ, Чокырлиѣ, Петра şi Мѣтеѣ.

Tot aşa Рѫнкѫ, într'un act al lui Vlad Călugărul [7]), запиєѕ, запиєѕл şi хотароу în acte ale lui Ştefan cel Mare [8]). Menţionăm apoi Dativul singular românesc Флорєи, într'un hrisov al lui Vlad Dracul [9]), Добрєи şi Биєєи într'altul al lui Basarab cel Tânăr [10]), Припѣскаи, într'un act al lui Vlad Călugărul [11]), apoi вѣи (=văiei) şi Жилѣцѕлѧѕи, în două hrisoave din anul 1499 [12]), ale lui Radu cel Mare. Acelaşi caz, exprimat prin Педѕчелѧѕи şi Лѕминатєи îl prezintă două acte moldoveneşti dinainte de Ştefan cel Mare [13]), cum şi: монастирєи [14]), Іѡнсїи, Мѫринкѣи, Жѕржии, Марѕшкыи, Кѣпѫкароаси, Параскевїи [15]), Стоикѣи [16]), Ларциеи [17]), Гградищєєи [18]), Мѫстакинѕлѧѕи, Мѕнчелѧѕлѧѕи, Рѕнкѕлѧѕи, Брѣкачелѧѕи, Фѫгѕлецѕлѧѕи [19]),

1) Cf. actul publicat de Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, sub Nr. CCX.

2) Cf. actul, *ibidem*, I, Nr. CXXXIII.

3) Cf. actul, *ibidem*, II Nr. XXI.

4) Cf. actul, *ibidem*, I, Nr. XC şi Mihai Costăchescu, *Documente moldoveneşti dela Ştefan cel Mare*, Nr. 22.

5) Cf. actul publicat de Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, sub Nr. CLXIV.

6) Cf. actul, *ibidem*, I, Nr. CLXXIV.

7) Cf. actul publicat de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 157.

8) Cf. în acest sens actul publicat de Mihai Costăchescu, *Documente moldoveneşti dela Ştefan cel Mare*, Nr. 20 şi cele publicate de Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, Nr. XVIII şi CVIII. Forma românească хотарѕ o observă şi Ioan Bogdan *(op. cit.*, I, p. 190 n. 3).

9) Cf. în acest sens actul publicat de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 78.

10) Cf. actul, *ibidem*, I, Nr. 137.

11) Cf. actul, *ibidem*, I, Nr. 165.

12) Cf. în acest sens actul, în original la Acad. Rom., Documente CI-3 şi actul publicat de Miletič şi Agura în Дакоромънитѣ и тѣхната славянска писменость, I, sub Nr. 24.

13) Cf. în acest sens actele publicate de Mihai Costăchescu, *Documente moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, I, Nr. 145 şi II, Nr. 87.

14) Cf. în acest sens actul publicat de Mihai Costăchescu, *Documente moldoveneşti de la Ştefan cel Mare*, Nr. 9.

15) Cf. în acest sens actele publicate de Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, Nr. XVI, XLIV, LVIII, CIX şi CXIII.

16) Cf. în acest sens actul publicat de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, sub Nr. 16.

17) Cf. în acest sens actul publicat de Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, Nr. LXXIX.

18) Cf. în acest sens actul publicat, *ibidem*, I, p. 516.

19) Cf. în acest sens actul publicat, *ibidem*, I, Nr. CV.

www.dacoromanica.ro

ѕѧпоѣїи [1])—acordat cu оуѧмилоѳ—şi Конкѧи [2]), în acte din timpul lui Ştefan cel Mare. Reţinem apoi Vocativul Щтефане în scrisoarea Brăilenilor adresată lui Ştefan cel Mare [3]) şi Татѕле — din Nominativul Татѕл—în actul lui Radu cel Mare din 4 Septemvrie 1496 [4]). Cât despre forma pluralã a cazurilor, subliniem că Nominativul românesc apare încă într'un act al lui Alexandru cel Bun, din 28 Ianuarie 1409 [5]), exprimat prin поѥни, acelaş caz apărând în formele мѣжїаши şi мѣжиѫши în acte ale fiilor şi urmaşilor lui Alexandru cel Bun: Iliaş şi Ştefan [6]). Apoi e flexiunea шипотн într'un hrisov al lui Vlad Dracul [7]). Tot aşa şi Брашовѣки în într'un act al lui Dan II, şi încă adresat în afara ţării — Braşovenilor [8])—la fel şi Молдовѣки, într'o scrisoare, cu acelaş caracter în ceea ce priveşte destinaţia, a lui Vlad Dracul [9]). La fel вражмаши, în scrisori cu aceiaşi destinaţie, dela Vlad Ţepeş, Radu cel Frumos, Basarab cel Bătrân, Basarab cel Tânăr [10]) şi Неагое vornicul lui Basarab cel Tânăr [11]), cum şi пѧѕитори într'o scrisoare cu aceiaşi destinatari, a lui Cazan vornicul lui Ţepeluş [12]). Într'o scrisoare provenind dela Ţepeluş şi adresându-se deasemeni Braşovenilor, remarcăm Сѣкѕи [13]), într'alta, a lui Ştefan cel Mare şi cu aceiaşi destinatari [14]), apare Мѕнтѣки, iar în scrisori cu acelaşi caracter, provenind însă dela Vlad Călugărul [15]) şi Radu cel Mare [16]), apar вамеши şi пѕргари. Apoi în acte moldoveneşti dinainte de Ştefan

---

1) Cf. în acest sens actul publicat de Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, Nr. CCLV.

2) Cf. în acest sens actul publicat, *ibidem*, II, Nr. LXXXII.

3) Cf. textul acestei scrisori în cea mai recentă ediţie, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, sub Nr. 398.

4) Cf. originalul la Arhivele Statului Bucureşti, Secţia istorică.

5) Cf. în acest sens actul publicat de Mihai Costăchescu, *Documentele moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, I, Nr. 22.

6) Cf. în acest sens actul publicat de noi, *op. cit.*, sub Nr. 4 cât şi cele publicate de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, II, Nr. 115, 121 şi 145.

7) Cf. actul publicat de P. P. Panaitescu, *op. cit.* I, Nr. 78.

8) Cf. actul publicat de Gr. G. Tocilescu, în *op. cit.*, sub Nr. 20.

9) Cf. scrisoarea, *ibidem*, Nr. 48.

10) Cf. scrisorile, *ibidem*, Nr. 70, 84, 118 şi 120 şi cele publicate de Silviu Dragomir, *op. cit.*, sub Nr. 2 şi 4.

11) Cf. scrisoarea publicată de Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, sub Nr. 394.

12) Cf. scrisoarea, *ibidem*, Nr. 400.

13) Cf. textul scrisorii, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, Nr. 133.

14) Cf. textul, la Ioan Bogdan, *op. cit.*, II, Nr. CLVIII.

15) Cf. textul, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, Nr. 157.

16) *Ibidem*, Nr. 186.

www.dacoromanica.ro

cel Mare menţionăm: стежереи [1]), мартори şi мартоури [2]), iar într'un act din timpul marelui domn reţinem: калѣгари şi хотаре [3]). Dativul plural Флъмыньнилор este atestat de un act dinainte de Ştefan cel Mare [4]), iar Фънацелорѣ, Корнилорь, Плавъцилорѣ, Петрецилорь, Оуѓамилор, Сълъжанилор, Тодерецилор, Титецилор, Гостилецилорь, Бъхнѣнилорь, Сѣхолецилор, Гиогецилор, Оуѓнѣрашилор, Ярмецилорь, Хрупчѣнилорь, Сочилор, Шнича-нилор, Дръгоецилор şi Томецилор de acte din timpul lui Ştefan cel Mare [5]). La fel este şi Мирлърилор într'un act al lui Vlad Călugărul [6]). Extrem de semnificativ este faptul că o scrisoare a lui Dragomir Udrişte, vornicul lui Vlad Călugărul, se adre-sează Braşovenilor prin salutul românesc Бѣнилор [7]). La fel de semnificativ pentru puterea de influenţă a limbii româneşti asupra limbii textelor slavo-române este şi Genetivul posesiv românesc *a lui*, exprimat prin forma veche а лѣ, ce apare — şi încă de două ori — în cel mai vechi testament muntean, din 17 Iulie 1425 [8]).

Articolul românesc. Forma articulată românească, pe lângă cea nearticulată [9]) era aşa de puternică în flexiunea limbii texte-lor slavo-române, încât ea se manifestă nu numai în onomastică şi toponomastică, după cum am văzut, ci şi în vocabular. Astfel se atestă în actele moldoveneşti dinainte de Ştefan cel Mare: църина [10]), мартурим [11]), жоудечїм [12]), портърюль [13]), дъанїа sau

---

1) Cf. actul publicat de Mihai Costăchescu, *op. cit., II,* sub Nr. 57.

2) Cf. actele, *ibidem,* II, Nr. 93, 123 şi 150.

3) Cf. actele publicate de Ioan Bogdan, *op. cit.,* I, Nr. XVIII şi CVII.

4) Cf. actul publicat de Mihai Costăchescu, *op. cit.,* II, sub Nr. 88.

5) Cf. actele publicate de Ioan Bogdan, *op. cit.,* I, sub Nr LXXVIII, CLXIV. CLXV, CCLV; II, Nr. XXXIX, LXXIV; I, Nr. CLXI, CXC, CXCIV, CCX, CCXXVIII, CCLV şi II, Nr. VIII, X şi LII.

6) Cf. actul publicat de P. P. Panaitescu, *op. cit.,* I, sub Nr. 170.

7) Cf. textul scrisorii la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.,* sub Nr. 404.

8) In ultima ediţie, la P .P. Panaitescu, *op. cit.,* I, sub Nr. 49.

9) Ca elemente nearticulate menţionăm: *poeni, mejiaşi, Braşoveni, Moldoveni, vrajmaşi, pazitori, stejerei, martori şi hotare,* prezentate mai sus în text. Cât despre alte elemente, cf. cap. *Fenomenele româneşti în vocabular,* din cuprinsul acestei lecţii.

10) Cf. actul lui Alexandru cel Bun, la Mihai Costăchescu, *op. cit.,* I, Nr. 13.

11) Cf. actul aceluiaşi domn, *ibidem,* I, Nr. 42.

12) Cf. actul din 8 Octomvrie 1434, *ibidem,* I, Nr. 129.

13) Cf. actul din 24 August 1436, *ibidem,* I, Nr. 151.

www.dacoromanica.ro

данна [1]), iar în actele din timpul marelui domn — спатарѵл [2]), питарюл [3]), ѯолтѣюл [4]), жоудечїиле [5]), соудларюл [6]), неподта [7]).

Tot aşa блатѵл — deci articolul românesc transformă slavonescul блато—într'un act al lui Ţepeluş [8]), apoi вирчиѵл şi ключарѵл în două acte ale lui Vlad Călugărul [9]).

Românizarea sufixului slav -ţi. Acelaşi articol românesc a influenţat şi asupra sufixului slav — ци — românizându-l întâi prin forma articulării, iar apoi transformându-l total în româneşte prin sufixul *-uţi*. Aşa avem toponomasticele Басковцїи într'un act moldovenesc dinainte de Ştefan cel Mare [10]), Банковцїи, Левкоцїи, Тотинцїи şi Шербановцїи în acte din timpul lui Ştefan cel Mare [11]). Iar apoi Шизковци, Замкоуци, Краинкоуци şi Борискоуци, într'un act moldovenesc din 8 Iunie 1456 [12]) şi Ширкоуци, într'un act din timpul lui Ştefan cel Mare [13]).

Gradul comparativ românesc. Dar influenţa merge şi mai departe căci într'un act al lui Alexandru cel Bun, scris în pragul secolului XV — 11 Fevruarie 1400 — apare şi comparativul românesc маи [14]).

Adjectivele româneşti. Deosebit de interesantă este şi prezenţa adjectivului românesc *ales*, într'o scrisoare a lui Ştefan vornicul lui Vlad Dracul [15]), cât şi *bucuros*, cu care un domn mun-

---

1) Cf. actele din 24 Aprilie 1434 şi 1 Martie 1454, la Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, Nr. 124 şi II, Nr. 154.

2) Cf. actul din 13 Aprilie 1460, la Mihai Costăchescu, *Documente moldoveneşti dela Ştefan cel Mare*, Nr. 4.

3) Cf. actul publicat de Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, Nr. CXIV.

4) Cf. actul publicat, *ibidem*, I, Nr. CLXXIV.

5) Cf. actul publicat, *ibidem*, I, Nr. CXCI.

6) Cf. actul publicat, *ibidem*, II, Nr. XXVIII.

7) Cf. actul publicat, *ibidem*, II, Nr. XXIX.

8) Cf. actul publicat de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 138.

9) *Ibidem*, I, Nr. 173 şi 177.

10) Cf. în acest sens actul publicat de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 138.

11) Cf. în acest sens actele publicate de Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, sub Nr. CXLIX şi CCXI şi de Mihai Costăchescu, *Documente moldoveneşti dela Ştefan cel Mare*, sub Nr. 45.

12) Cf. actul publicat de Mihai Costăchescu, *Documente moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, II, sub Nr. 155.

13) Cf. actul vistiernicului Iuga, la Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, sub Nr. CXV.

14) Cf. actul la Mihai Costăchescu, *op. cit.*, *I*, Nr. 11.

15) Cf. textul scrisorii, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, sub Nr. 382.

www.dacoromanica.ro

tean necunoscut, dar după Gr. G. Tocilescu e vorba de Basarab cel Tânăr, își încheie o scrisoare adresată Brașovenilor [1]).

Pronumele românesc. Tot așa, două acte moldovenești dinainte de Ștefan cel Mare — unul fiind chiar dela Alexandru cel Bun — dovedesc prezența pronumelui demonstrativ românesc *acest*, exprimat în forma veche чѣст [2]).

Prepozițiile românești. Atât de puternică a fost influența limbii românești asupra limbii textelor slavo-române, încât, aceasta din urmă este întrețesată uneori cu prepoziții curat românești. Așa în hrisovul domnului muntean Vladislav II din Iulie 1451 [3]), apare prepoziția *între*, exprimată în grafia ѵнтрѣ, — nefiind încă în uz caracterul .ѧ. Tot așa în actul lui Radu cel Mare din 13 Iulie 1449 [4]) atestăm pe *în* în grafia .ѧн. Iar într'un act al lui Ștefan cel Mare [5]) reținem prepoziția *la*.

Fenomenele românești în vocabular. In prezentarea ce urmează, căutăm să dăm numai o ideie generală asupra elementelor românești sau slave dar românizate, care apar în vocabularul textelor slavo-române, așa dar nu și o listă completă a tuturor acestor elemente [6]), din care însă totuși să reiasă puternica influență a limbii românești asupra celei slave din textele slavo-române.

Starea socială, societatea. Ca cel mai vechi element din starea socială apare în primul rând сват (sfat, consiliu), în actul lui Alexandru cel Bun din 11 Fevruarie 1400 [7]), prezentat în Instrumental singular slav съ сватовъмъ, dar tradus ad litteram din românește — cu sfatul —, iar într'o scrisoare munteană, datată de d-l Silviu Dragomir prin anii 1491 — 1492 [8]), și în forma Nominativului românesc сват. Tot într'un act al lui Alexandru cel Bun [9]), apare вѣрѣѳ, în opoziție cu forma grecească slavizată, вогѣѳ. Tot așa în acte moldovenești dinainte

1) Cf. textul scrisorii, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, Nr. 108.

2) Cf. actele publicate de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, Nr. 96 și 160.

3) Cf. actul din ediția P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, Nr. 86.

4) Cf. actul, în original la Arhivele Statului București, Secția istorică.

5) Cf. actul publicat de Ioan Bogdan, *op. cit.*, sub Nr. XCIV.

6) Această listă însă se poate forma prin consultarea lucrării noastre: *Glosarul cuvintelor românești din documentele slavo-române*, București, 1946.

7) Cf. actul, la Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, Nr. 11.

8) Cf. actul, la Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, Nr. 68 și p. 77.

9) Cf. actul, la Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, Nr. 56.

www.dacoromanica.ro

de Ştefan cel Mare întâlnim: жѫде [1]), мартоурим [2]), жоудечїм [3]), — prezentat şi în forma plurală nearticulată жудечїи [4]), iar sub Ştefan cel Mare şi în forma articulată жѫдечїиле [5]), — спътар [6])— care apare şi sub forma diminutivă спатарел [7]), портарюль [8]), пѫхърничел [9]), межиши [10]), вистїарник [11]), плоскар [12]), мартори [13]) şi мартоури [14]), прѫкалабоу [15]) (=pârcălabu) şi принѫшари [16]), iar în actele lui Ştefan cel Mare — пахарник [17]), питарюл [18]), даскал [19]) соурларюл [20]), аѕрарю [21]) şi мещер [22]). Tot aşa în privilegiul lui Vlad Dracul din 8 Aprilie 1437 [23]), — destinat Braşovenilor — remarcăm жѫдець, într'o scrisoare, cu aceiaşi destinatari, a cămăraşului său Gheorghe Lascar [24]) — чешшар, iar într'alta, a lui Dan pretendentul [25]), шолтѕз. In scrisori cu acelaş caracter, dela Vlad Ţepeş, Radu cel Frumos, Laiotă Basarab şi Ţepeluş apare вражмаши [26]), în două scrisori ale acestuia din urmă [27]) — портар

1) Cf. actul, la Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, Nr. 22.
2) *Ibidem*, I, Nr. 42.
3) *Ibidem*, I, Nr. 129.
4) *Ibidem*, II, Nr. 145.
5) Cf. actul, la Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, Nr. CXCI.
6) Cf. actul, la Mihai Costăchescu,*op. cit.*, I, Nr. 146.
7) Cf. actul la Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, Nr. XCIX.
8) Cf. actul din 24 August — la Costăchescu greşit August 20—1436, la Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, Nr. 151.
9) Cf. actul, *ibidem*, I, Nr. 165 şi Ioan Bogdan, *op. cit.*, I. Nr. CCXXIII.
10) Cf. actul publicat de noi, *op. cit.*, sub Nr. 4 şi cele publicate de Costăchescu, *op. cit.*, II, Nr. 115, 121 şi 145.
11) Cf. actul publicat de noi, *op. cit.*, sub Nr. 8.
12) Cf. actul publicat de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, II, Nr. 88.
13) *Ibidem*, II, Nr. 93 şi 94.
14) *Ibidem*, II, Nr. 123 şi 150.
15) *Ibidem*, II, Nr. 218.
16) *Ibidem*. II, Nr. 129.
17) Cf. actul publicat de Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, Nr. CXLV.
18) *Ibidem*, I, Nr. CXIV.
19) *Ibidem*, I, Nr. CXIV.
20) *Ibidem*, I, Nr. XXVIII.
21) *Ibidem*, I, Nr. CLVII.
22) *Ibidem*, II, Nr. CXLVIII.
23) Cf. actul, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, Nr. 54.
24) Cf. textul, *ibidem*, Nr. 384.
25) *Ibidem*, Nr. 74.
26) *Ibidem*, *Nr.* 70, 84, 118 şi 120 cât şi scrisorile publicate de Silviu Dragomir, *op. cit.*, sub Nr. 2 şi 4.
27) Cf. textul lor la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, Nr. 86 şi 107.

www.dacoromanica.ro

şi вирѣѕ, iar într'alta a vornicului său Neagoe [1]) — пазитори. La fel în hrisoave emanând dela Vlad Călugărul apar: вечнии [2]) (= rumâni) — în scrisorile destinate Braşovenilor sensul pentru вечнии este cel de astăzi [3]) — спатарꙋ, вистиарю [4]), вирчиѕл, ключарѕл [5]) şi дворникѕ [6]), iar într'o scrisoare destinată Braşovenilor — тлѫхари [7]) (= tâlhari).

Familia. Pentru a designa gradele de rudenie remarcăm: непоть, într'un act al lui Alexandru cel Bun [8]) — care sub forma Dativului şi Instrumentalului singular slav apare şi în alte acte — acelaşi termen apare în gen femenin şi în formă articulată — непота, într'un act al lui Ştefan cel Mare [9]). Tot aşa apare кѕмнат în două hrisoave ale lui Radu cel Frumos [10]), фиастри, într'un act al aceluiaşi domn [11]) şi фїин—în Instrumental plural фїином—, într'o scrisoare a lui Ţepeluş [12]).

Comerţ. Incă într'un act al lui Dan II [13]) apare wраш, iar într'altul moldovenesc, din 1434 [14]), remarcăm тѫрг.

Locuinţă, unelte, obiecte casnice. Din acest punct de vedere menţionăm сѫлаш, într'o scrisoare a lui Neagu vornicul lui Basarab cel Tânăr [15]), порта (= poarta) într'o scrisoare a lui Ştefan cel Mare [16]), лѣгѫн, într'alta a lui Vlad Călugărul [17]) şi саци (=saci) într'o scrisoare a lui Dragomir Udrişte [18]).

Natura. Spre a nota elemente din natură, se remarcă: рѕптѕрж şi рѕптѕри, царина, рѫпи, поени, пичор (de munte),

1) Cf. textul, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, Nr. 394.

2) Cf. hrisovul publicat de P. P. Panaitescu, în *op. cit.*, I, sub Nr. 142.

3) Cf. de pildă scrisoarea publicată de Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, sub Nr. 166.

4) Cf. hrisovul publicat de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, Nr. 151.

5) Cf. hrisoavele publicate de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, Nr. 173 şi 177.

6) Cf. hrisovul din 1 Aprilie 1494, la Arhivele Statului Bucureşti, Secţia istorică.

7) Cf. textul, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, Nr. 164.

8) Cf. actul, la Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, Nr. 77.

9) Cf. actul, la Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, Nr. XXIX.

10) Cf. actele, la P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I. sub Nr. 112 şi 119.

11) *Ibidem*, I, Nr. 116.

12) Cf. textul, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, Nr. 125.

13) Publicat de P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 44.

14) Publicat de Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, sub Nr. 119.

15) Cf. textul, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, Nr. 394.

16) Publicată de Ioan Bogdan, *op. cit.*, II, sub Nr. LXXXIV.

17) Cf. textul, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, Nr. 160.

18) *Ibidem*, Nr. 405.

www.dacoromanica.ro

инфоундатѹрѣ (=înfundătură) şi вулвоакѣ în actele lui Alexandru cel Bun [1]), cel mai vechi fiind din pragul secolului XV—11 Fevruarie 1400. In actele urmaşilor săi şi în cele ale lui Ştefan cel Mare remarcăm: мѹнчел, поіана, рѹнкѹшор, пискѹ, лак, фынтынице, хотароу şi хотаре, коулами, шз, вѣподіе, глод şi рѣспѣнтїи [2]). La fel este пискѹ într'un hrisov al domnului muntean Vladislav II [3]) şi гръш într'altul al lui Vlad Călugărul [4]).

Plantele. Ca elemente româneşti în vegetaţie se remarcă: черетїи [5]), пѣлтиниш (=păltiniş), жирѣпѣи [6]) (=jneapăn), пълтин şi плопоулъ [7]), în acte dela Alexandru cel Bun; прѹи [8]) şi стежерен [9]) în actele urmaşilor săi; вѹмбак, în privilegiul lui Vlad Dracul destinat Braşovenilor [10]) şi оуламоул, într'un act al lui Vladislav II [11]).

Noţiunile concrete şi abstracte. Din acest punct de vedere menţionăm: *bucuros* [12]), *ales* [13]), apoi verbele: *socoti* (да сокотит =să socotească) şi *pedepsi* (не ціете нѫ пеДепсати =nu-i veţi pedepsi), în acte ale lui Dan II, destinate Braşovenilor [14]); *sosi* (ест сосал = a sosit, a venit), într'o scrisoare a lui Vlad Dracul [15]); *grîji* (да се не грижит = să nu se îngrijească), în scrisori din timpul lui Laiotă Basarab şi Basarab cel Tânăr [16]); *lipsi* (да не липсат) în scrisoarea lui Albu, vornicul lui Alexandru Aldea; *soroc*, într'o scrisoare a lui Vlad Ţepeş [17]) şi *mărturisi* (мартѹрисаше) într'un hrisov din 1472 Iunie 12 [18]).

---

1) Cf. actele, la Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, Nr. 11, 51, 13, 22, 26 şi 75.

2) Cf. actul, la M. Costăchescu, *op. cit.*, I, Nr. 147 şi Ioan Bogdan, *op. cit.*, I, Nr. X, LXXV,XCIV, CV, CVII, CVIII, CXIII, CCXXXI, CCLV şi II, Nr. XXXIII.

3) Cf. actul, la P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, Nr. 91.

4) *Ibidem*, I, Nr. 170.

5) Cf. actul, la Mihai Costăchescu, *op. cit.*, I, Nr. 13.

6) *Ibidem*, I, Nr. 26.

7) *Ibidem*, I, Nr. 29.

8) *Ibidem*, I, Nr. 145.

9) *Ibidem*, II, Nr. 57.

10) Cf. textul, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, Nr. 54.

11) Cf. textul, la P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, Nr. 91.

12) Cf. în acest sens scrisoarea lui Ştefan, logofătul lui Vlad Dracul, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, Nr. 382.

13) Cf. scrisoarea atribuită lui Basarab cel Tânăr, *ibidem*, Nr. 108.

14) Cf. în acest sens, actele publicate, *ibidem*, *Nr.* 14 şi 16.

15) Cf. scrisoarea, *ibidem*, Nr. 41.

16) Cf. scrisorile, *ibidem*, Nr. 95 şi 400.

17) Cf. textul scrisorii lui Albul şi a lui Ţepeluş, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, Nr. 379 şi 139.

18) Cf. textul, la P. P. Panaitescu, *op .cit.*, I, sub Nr. 117

www.dacoromanica.ro

Cuvinte slave create de scriitorii textelor slavo-române. Un alt fenomen românesc este reprezentat prin faptul că din cuvinte slave cunoscute s'au format noui cuvinte după tipicul celor românești. Astfel din românescul vechi *oerí* (oare) și slavonescul кто, s'a format cuvântul compus кар€ кто ce apare încă într'un act al lui Dan II [1]). Tot așa din românescul a *chíbzui*, s'a format slavonescul ки(и)зовати, ce apare într'o scrisoare a pretendentului Dan [2]) și din românescul *țărișoară*, slavonescul зємлица, ce apare într'o scrisoare a lui Vladislav II [3]). La fel substantivul живованїє și verbul живовати care apar într'o scrisoare a lui Basarab cel Tânăr [4]) au la bază substantivul slav живот, formate însă sub influența substantivului românesc *viețuire*.

Am restrâns în cele de mai sus cercetarea noastră numai pentru secolele XIV și XV, căci dacă puternica influență românească se confirmă pentru cele două veacuri amintite, aceasta este cu atât mai evidentă pentru veacul al XVI-lea. Iar dacă trecem în secolul XVI și în pragul veacului XVII, fenomenele se înmulțesc. Așa din românescul a *cneji* și având la bază slavonescul кнѧзь s'a format verbul прокнѣзити [5]); din românescul *călugărie* și având la bază slavonescul мниχ (=călugăr), s'a format substantivul мниχованїє și verbul мниχовати [6]); din slavul понмати s'a format, sub influența reflexivului românesc *a se lega*, slavonescul понмати [7]); din slavul тѧготити (=a împovăra), s'a creat un nou verb: стѣгчити [8]); din slavonescul господар = domn, s'a format sub influența românescului *domnie*, slavul господарєнїє [9]); din românescul *robie*, având la bază slavo-

1) Cf. textul actului, la P. P. Panaitescu, *op. cit.*, I, Nr. 20. De altfel originea românească a adverbului кар€ кто o afirmă și Miletič *op. cit.*, II, p. 147.

2) Cf. textul, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, Nr. 75.

3) Cf. textul, *ibidem*, Nr. 66.

4) Cf textul, la Silviu Dragomir, *op. cit.*, Nr. 6.

5) Cf. actul domnului muntean Alexandru III, din 6 Mai 1577, în original la Arhivele Statului București, Secția istorică.

6) Cf. actele lui Mihnea Turcitul din 26 Iunie 1586 și 12 Ianuarie 1587, în original, *ibidem*.

7) Cf. actul lui Ioan Vodă cel Cumplit din 1573, la Academia Română, Peceți, Nr. 196.

8) Cf. actul lui Mihai Viteazul din 19 Mai 1595, în original la Arhivele Statului București, Secția istorică. Cf. *Revista Arhivelor*, IV, 2, (1941), p. 312.

9) Cf. actul aceluiași domn, din 18 Iulie 1596, în original la Academia Română, acte particulare.

www.dacoromanica.ro

nescul раб s'a creat slavonescul рабинїе [1]; din românescul *pribeag* s'a format slavonescul прибѣгнути [2], iar din *pribegie*~прибѣгжєнїе [3]. Din românescul *nepot de frate*, s'a creat prin compusele slave братъ şi внаци, slavonescul братвнаци [4]; din slavul românizat подводар s'a creat verbul подводарити [5] cu sensul de a duce la podvoade; din slavonescul дължь s'a format sub influenţa românescului *datorie*, slavonescul дължна [6] de acelaşi gen şi sens ca şi în româneşte; din românescul *brici*, s'a format verbul бричствовати [7] = a se bărbieri; din românescul *a se voi*, s'a format verbul вонсатисѧ [8] = a se învoi; din românescul *stână* s'a format slavonescul стѣна [9] şi probabil dintr'o formă veche românească pentru *ogor* [10] şi apropiată dacă nu identică latinescului *ager- agri*, s'a format singularul агръ şi pluralul агре [11]. Şi exemplele se pot înmulţi.

Cuvinte slave şi cu un sens propriu textelor slavo-române. Dar pe lângă fenomenele semnalate: cuvinte slave create de scriitorii textelor slavo-române, mai întâlnim în textele slavo-române din secolele XVI şi XVII o serie întreagă de cuvinte care în limba textelor slavo-române, pe lângă valoarea iniţială slavă au şi un sens propriu textelor slavo-române. Menţionăm în acest sens: verbul спитати, care pe lângă sensul obişnuit de *a întreba*, are şi pe cel de a *creşte* [12], fiind o formă coruptă din

1) Cf. acelaşi act din nota 9 de pe p. precedentă.

2) *Ibidem.*

3) Cf. actul lui Petru Cercel din 2 Iulie 1584, la Arhivele Statului Bucureşti, secţia istorică.

4) Cf. actul lui Radu Şerban, în original la Academia Română, doc. CI—5.

5) Cf. actul lui Ieremia Movilă, în original la Arhivele Statului Bucureşti, m-rea Tazlău, pachetul III, doc. 7.

6) Intr'un act publicat de Gh. Ghibănescu, *Surete şi Izvoade*, II, p. 203.

7) Cf. în acest sens un act muntean din 1615, la Arhivele Statului Bucureşti, m-rea Hurezi, XVIII 5.

8) Cf. în acest sens un act din 1619 al lui Gavril Movilă, la Acad. Rom., Doc. XLI—80.

9) Cf. în acest sens un act moldovenesc, din 1621, la Arhivele Statului Bucureşti, m-rea Bistriţa, II 12.

10) Apare chiar şi forma *ogoară*, cf. în acest sens un act muntean din 28 Martie 1579, în copie slavă după original, la Arhivele Statului Bucureşti, partida copiilor slave după acte slave prezentate spre traducere.

11) Cf. în acest sens un act muntean din 20 Ianuarie 1630, *loc. cit.*, din nota 10 de mai sus.

12) Cf. în acest sens hrisovul domnului muntean Vlad Inecatul, din 24 Iulie 1532, în orig. la Arhivele Statului Bucureşti, Secţia istorică.

www.dacoromanica.ro

ВѢСПИТАТИ; ИЗБЕРАТИ, care pe lângă sensul de a *alege*, are şi valoarea de a *călca*[1]; СВѢЗАНСТВО şi СВѢЗАТЕЛСТВО care prin extindere au trecut dela sensul de *legătură*, la cel de *cătuşe*[2]; БОЖЕСТВО, în loc de *dumnezeire*, are sensul de *biserică*[3]; ИСПРАВИТИ = *a dirija*, are şi sensul de a *face*[4]; ПИСАТИ = a *scrie*, cu valoarea şi de a *semna*[5]; ЧИНЪ, care are sensul de rang, în textele slavo-române are însă şi sensul de *cap de moşie*[6]; СѢСѢДИ, pe lângă sensul obişnuit de *vecini, rumâni*, are şi valoarea de *megieşi*[7]; ЖѢПАНОВЕ, pe lângă sensul de *boieri dregători*, are şi valoare de *stăpâni*[8]; ГЛАВСТВО şi pluralul ГЛАВИНИ, au şi sensul, folosit des, de *cap* şi *capete de moşie*[9]; ИСКАТИ = a *căuta*, are şi sensul de a *iscăli*[10] şi ПРЇИДѢТИ СѦ format din slavonescul ПРЇИДѢТИ = a *veni*, însă sub influenţa românescului şi: *a se cuveni*, având acelaş sens ca şi în româneşte[11].

Structura românească a frazei. Insă nu numai în morfologia ci şi în sintaxa textelor slavo-române se resimte puternica influenţă a limbii româneşti. Aşa în primul rând constatăm traducerea textuală din româneşte în slavoneşte a structurii frazei şi aceasta chiar din timpurile cele mai vechi. Aşa într'o scrisoare a lui Mihai I, privind pe Braşoveni, există frazele româneşti:

---

1) Cf. în acest sens actul lui Alexandru III, din 26 Ianuarie 1575, la Arhivele Statului Bucureşti, Secţia istorică.

2) Cf. în acest sens actul lui Alexandru III, în original la Acad. Rom., Doc. LXXII 5 şi al lui Radu Mihnea, în orig. la Arhivele Statului Bucureşti, m-rea Brâncoveni, I-14.

3) Cf. catastiful publicat de Gh. Ghibănescu, *Ispisoace şi zapise*, II, I, p. 36.

4) Cf. zapisul moldovenesc din anul 1598, în orig. la Arhivele Statului, Bucureşti, m-rea Văratec, XVI—4.

5) Cf. actul lui Mihai Viteazul, în orig. la Academia Rom., Doc. LXXXIV—129 şi cartea boierească din 30 Iunie 1608 în acelaşi loc, depuneri particulare Rosetti—Solescu.

6) Cf. actul lui Nicolae Pătraşcu din 9 Iunie 1600, în orig. la Arhivele Statului Bucureşti, Secţia istorică.

7) Cf. actul lui Alexandru Coconul din 1626 la Acad. Rom., între actele vechi necatalogate.

8) Cf. actul moldovenesc din 1627, în original la Acad. Rom., Doc. CLXXXIV—40.

9) Cf. în acest sens actele lui Vasile Lupu, în orig. la Acad. Rom., Doc. LXXVII—6 şi la Arhivele Statului Bucureşti condica Nr. 196, doc. 14.

10) Cf. cartea boierească moldovenească din 1635, la Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, II, 1, p. 107.

11) Cf. actul lui Matei Basarab, în orig. la Arhivele Statului, Bucureşti, m-rea Cotroceni, I—15.

www.dacoromanica.ro

să nu se plângă de voi mai mult părintelui domniei mele şi *ca să nu-mi aud niscaiva vorbe dela părintele domniei mele*, traduse în slavoneşte prin: да се не плачѫт wт вас по много родїтєлю господства ми şi ти да си чи8 нѣцїи рѣчи wт рwдїтєле господства ми вѫзради рѣчи ваши [1]). Tot aşa într'o scrisoare cu acelaş caracter, dar dela Dan II, notăm fraza: *iar cui nu i s'ar plăti de voie*, tradusă în slavoneşte prin: а комu не би платил wт волѫ [2]). La fel într'o scrisoare a pretendentului Dan (1459—1460) sunt frazele: *învăţat de Draculea*, în slavoneşte: навчен wт Дракwле; *au plecat în pace în Ţara Românească* = пошли 8 мирѫ на Блашкu земл8 şi *nu se poate sătura*, în slavoneşte: не може сѫ наситити [3]). Tot aşa într'o scrisoare a lui Laiotă Basarab însemnăm fraza: *nici unul dintre ei nu s'ar învârti printre voi*, tradusă în slavoneşte prin: ни єдин wт них не се би свратѣл межu вас [4]). La fel într'o scrisoare a urmaşului dar şi a duşmanului său, Basarab cel Tânăr, remarcăm frazele: єри ни не wставлѣєт паки наши зли wбичаи, єре се єдемо ми христиане мегю собом, єри ми доидоше гласове wт Щефана воиводе şi: єре wт кьда есть Стефан воивода 8 Молдовu господарь, ни єдного господара Блашке Земле не любит, ни хотел да живеет сьс Радулом воиводом ни сь Басарабом Старем, ни сьс мном, не знам кто може сьс ним живевати. За то и говорим кь господствu ти, дз докле ме Богь дрьжит жив, христианом кем приети [5]), ce sunt o traducere textuală a următoarelor fraze româneşti: *căci nu ne lăsăm relile noastre obiceiuri de ne mâncăm noi creştinii între noi, căci mi-au sosit veşti dela Ştefan voevod* şi: *căci de când este Ştefan voevod în Moldova domn, pe nici un domn al Ţării Româneşti nu iubeşte; n'a vrut să trăiască cu Radul voevod, nici cu Basarab cel Bătrân, nici cu mine, nu ştiu cine poate trăi cu el. De aceia şi vorbesc către domnia ta: eu cât mă va ţine Dumnezeu în viaţă, voiu prii creştinilor.* Într'o altă scrisoare a aceluiaşi domn este fraza lapidară: *vă trebue pace*, tradusă în slavoneşte prin: ви требует мир [6]). La fel într'o scrisoare a lui Vlad Călugărul adresată Sibienilor menţionăm fraza: а wни за цїо им разделет добитѫк црѫк-

1) Cf. textul, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, Nr. 5.
2) Cf. textul, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, Nr. 2.
3) Cf. textul, *ibidem*, Nr. 75.
4) Cf. textul, *ibidem*, Nr. 138.
5) Cf. textul la Silviu Dragomir, *op. cit.*, Nr. 8.
6) Cf. textul la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, Nr. 121.

www.dacoromanica.ro

кам докле мѣ не платет на прѣко длъгове покѣде ест длъжен. Тако wт тѣи цю ке wстати да се разделет по цркве [1]), care e traducerea textuală a frazei româneşti: *iar ei de ce îi împărţesc averea pe la biserici, până ce nu-i plătesc mai întâi datoriile pe unde este dator. Astfel ca din ceia-ce va rămâne să se împartă pe la biserici.* Tot aşa, într'o scrisoare a aceluiaşi domn, remarcăm fraza: тако сѣ ходили по трагѣ дори ихъ сѣ нашли [2]), care este traducerea textuală a frazei româneşti: *astfel au mers pe urmă până ce i-au găsit.* Într'o scrisoare datată de d-l Silviu Dragomir — prin 1491—1492, reţinem fraza: како се сѣбрала сѣе землю на сват [3]), care e traducerea celei româneşti: *că s'a adunat toată ţara la sfat.* La fel e şi fraza: тако ми сѣ вкрали цркве, dintr'o scrisoare a lui Dragomir Udrişte [4]) vornicul mai întâiu al lui Vlad Călugărul apoi şi al lui Radu cel Mare, care frază este traducerea textuală a celei româneşti: *aşa mi-au prădat biserica,* cât şi fraza: wн ест wстал на трагѣ [5]), dintr'o scrisoare a lui Stoica, logofăt atât al lui Vlad Călugărul cât şi al lui Radu cel Mare, frază ce este traducerea celei româneşti: *el a rămas la urmă.* Tot într'un hrisov al lui Radu cel Mare, însemnăm: *până la drumul Topanei ce merge la Piteşti,* tradusă în slavoneşte prin: до пѣт Топане цю ходит на Питеш [6]). Iar dacă ne adresăm textelor moldoveneşti întâlnim în acte dinainte de Ştefan cel Mare următoarele fraze: *iar pe cine va alege,* în slavoneşte: а по кого избереть [7]); *cari s'au trudit pentru ţara Moldovei,* în slavoneşte: еже потрѣдишасѧ за Молдавскѣю землю [8]) şi: *către dealul cel mare,* în slavoneşte: къ великои тои горѣ [9]). Iar în acte din timpul marelui domn: *pietre de ceară,* în slavoneşte: каменн wт восквѣ [10]); *jumătate de mânăstire,* în slavoneşte: половина wт монастирь [11]) şi chiar românească: *la fântâni(e* [12]).

1) Cf. textul, la Silviu Dragomir, *op. cit.,* Nr. 13.
2) Cf. textul, la Silviu Dragomir, *op. cit.,* Nr. 14.
3) Cf. textul, *ibidem,* Nr. 68.
4) Cf. textul, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.,* Nr. 407.
5) Cf. textul, *ibidem,* Nr. 409.
6) Cf. în acest sens actul din 13 Iulie 1499, în original la Arhivele Statului Bucureşti, Secţia istorică.
7) Cf. textul, la Mihai Costăchescu, *op. cit.,* I, Nr. 139.
8) Cf. textul, *ibidem,* II, Nr. 94.
9) Cf. textul, *ibidem,* II, Nr. 133.
10) Cf. textul, la Ioan Bogdan, *op. cit.,* I, Nr. CLXXXIV.
11) Cf. textul, *ibidem,* I, Nr. CCXIII.
12) Cf. textul, *ibidem,* I, Nr. XCIV.

www.dacoromanica.ro

Expresiile tipice româneşti traduse din româneşte în slavoneşte. Pe lângă fenomenele româneşti semnalate mai sus, limba textelor slavo-române din secolele XIV şi XV cuprinde o întreagă serie de expresii tipice, care sunt departe de a fi originale slavoneşti ci sunt o traducere, *ad litteram,* din limba română în limba slavă a expresiilor tipice româneşti.

Astfel într'o scrisoare a lui Alexandru Aldea, adresată Braşovenilor, notăm fraza: да ни не прокаждате съ празни рѣчи [1]), care este o traducere a expresiei româneşti: *să nu ne purtaţi cu vorbe goale.* Tot aşa într'o scrisoare a lui Albul, vornicul aceluiaşi domn, apare fraza: ако ли сте ѕхватиле дрѹгѫ дѫмѫ [2]), care este o traducere a expresiei româneşti: *dacă aţi apucat alt gând.* La fel, într'o scrisoare a pretendentului muntean Dan observăm fraza: ча се падет да сѫ ѕ мене [3]), care e traducerea expresiei româneşti; *căci se cade să fie la mine;* într'alta a lui Vlad Dracul: ест сосал зълъ [4]), ce este expresia românească: *i-a venit rău.* Într'o scrisoare a lui Gheorghe Lascăr, camăraşul aceluiaşi domn muntean Vlad Dracul, apare: да не имам по много рѣчи [5]), care este traducerea expresiei româneşti: *să nu am mai mult vorbă,* iar într'alta a lui Ţepeluş fraza: цѣо цѣет сокотит господьство ви [6]), este traducerea expresiei româneşti: *ce va socoti domnia voastră.* Tot într'o scrisoare a lui Ţepeluş remarcăm fraza: али да ви се не мнит ере чинимъ азъ мир за радї нос Лаиwток [7]), care este traducerea expresiei româneşti: *însă să nu vi se pară că eu fac pace pentru nasul lui Laiotă.* Tot aşa în cunoscuta scrisoare răspuns a boierilor Brăileni către Ştefan cel Mare apare fraza: ски по главеѫ до wткиньтиа наше главеѫ [8]), care este traducerea expresiei româneşti: *toţi pe capete, până 'n ruptul capetelor noastre.* La fel, într'o scrisoare a lui Vlad Călugarul remarcăm fraza: есть wстал такон ѕбогъ цѣо на себе ни кошѕлю не имать [9]), care este traducerea expresiei româneşti: *a rămas aşa de sărac încât n'are pe sine nici cămaşă.* Şi tot într'o scrisoare a aceluiaşi domn

1) Cf. textul, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.,* Nr. 29.
2) Cf. textul, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.,* Nr. 380.
3) Cf. textul, *ibidem,* Nr. 76.
4) Cf. textul, *ibidem,* Nr. 41.
5) Cf textul. *ibidem,* Nr. 387.
6) Cf. textul, la Silviu Dragomir, *op. cit.,* Nr. 7.
7) Cf. textul, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.,* Nr. 121.
8) Cf. textul scrisorii, în cea mai recentă ediţie, la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.,* Nr. 397.
9) Cf. textul, la Silviu Dragomir, *op. cit.,* Nr. 12.

www.dacoromanica.ro

apare fraza: ИМ Є ДРЖАЖАѠ ПѢТ [1]), care este traducerea expresiei românești: *le au ațînut calea.*

Incheiere. Prezența unor atât de bogate fenomene românești în limba textelor slavo-române [2]), între care sunt de evidențiat în primul rând expresiile tipice românești traduse *tale quale* din românește în slavonește la care se adaoga apoi fenomenele morfologice și de vocabular, ne face sa conchidem urmatoarele: *limba românească din secolele XIV și XV era atât de bine închegată și puternică, încât ea a putut influența și a și influențat, în mod profund, o limba tradiționalistă cum era atunci limba slavă la noi.* Așa dar nu-și are niciun rost aserțiunea exprimată în 1905 de filologul bulgar St. Romanskij, care, criticând o lucrare a profesorului Ilie Barbulescu, scria ca *abia dacă se poate vorbi despre o influență serioasă a limbii române asupra limbii textelor româno-slave* [3]). Tot așa este lipsita de temeiu părerea unora dintre cercetatorii noștri ca scriitorii textelor slavo-române erau prea puțin culți. Dimpotriva, cel puțin pentru veacurile XIV și XV, ei erau bine pregatiți, aspectul scrisului lor e în general citeț și frumos, mulți dintre ei chiar exceland în caligrafie [4]).

Cercetarea noastra ne duce și la presupunerea ca *în cancelariile domnilor munteni și moldoveni din secolele XIV și XV și cu atât mai probabil în veacurile urmatoare, se redactau, în ceeace privește documentele emise, întâi brouilloane-ciorne – în limba română, care apoi se traduceau în slavoneste, intercalându-se, în cuprinsul formularului tipic dela început slav, formular care însă în totalitatea și armonizarea lui era și acesta un produs propriu românesc al epocii* [5]).

Așa dar limba textelor slavo-române având la baza limbile: bulgara, sârbă și rusa din evul mediu, are în cuprinsul ei o bogăție impresionanta de elemente total deosebite de cele ale limbilor slave ce au influențat-o și numai prin cercetarea și aprofundarea acestor elemente, ea poate fi înțeleasă [6]).

1) Cf. textul. la Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, Nr. 195.

2) Vezi pentru cuvintele românești din documentele slavo-române, Damian P. Bogdan, *Glosarul cuvintelor românești din documentele slavo-române*, apărut în *Seria Filologică* Nr. 1 a *Institutului de Studii și Cercetări Balcanice*, București, 1946.

3) St. Romanskij, *op. cit.*, p. 54. Traducerea de mai sus este textuală, sublinierea însă ne aparține.

4) Cf. Damian P. Bogdan, *Diplomatica slavo-română din secolele XIV și XV*, p. 54 și n. 2 și 3.

5) *Ibidem*, p. 36.

6) Lecție de deschidere a cursului de paleografie slavă și limba textelor la Școala de Arhivistică, ținută la 18 Noemvrie 1942.

www.dacoromanica.ro

De acelaşi autor:

Ceva despre cronologia slavo-rusă în *Arhivele Olteniei*, XI (1932) p. 55–60.

Originea clauzei „кѫ нинѫ прѣдѣлника да нѣстъ" din documentele slavo-muntene, în *Revista Istorică Română*, III (1933), p. 269–270.

In chestiunea autenticităţii inscripţiei funerare a voevodului muntean Nicolae Alexandru Basarab, în *Revista Istorică Română*, III (1933), p. 270–271.

Termenii прнѫодѫ şi дѫѫодѫ *în documentele moldoveneşti*, în *Revista Istorică Română*, III (1933), p. 378–379.

Despre cancelaria slavă a voevodului muntean Mircea cel Bătrân, în *Revista Soc. Tinerimea Română*, LVII (1934), p. 234–238 şi 263–266, şi extras. (notă: N. Iorga în *Revista Istorică*. XX (1934), p. 283).

Despre documentele slavo-române din Biblioteca Academiei Române, în *Raze de Lumină*, Revista Soc. Studenţilor în Teologie, VI (1934), p. 9–26.

„Cărţi orăşăneşti" inedite dela judeţii şi pîrgarii Bucureştilor, în *Buletinul „Bucureştii Vechi"*, I–V (1930–1934), p 98–102.

Contribuţiuni la studiul diplomaticei vechi moldoveneşti, în *Revista Istorică Română*, IV (1934), p. 92–140 şi extras. (note: N. Iorga în *Revista Istorică*. XXI (1935). p. 168 şi N. Bănescu în *Byzantinische Zeitschrift*, 35 (1935), p. 451).

Câteva cuvinte despre hrisoavele voevozilor munteni, în *Revista Soc Tinerimea Română*, LIV (1935), p. 11–14 şi 61–64.

Ioan Bogdan şi manuscriptele lui din Biblioteca Academiei Române, în *Raze de Lumină*, Revista Soc. Studenţilor în Teologie, VII (1935), p. 18–25.

Manual de paleografie slavo-română (în colaborare), Bucureşti 1936, 193 p. + 58 reproduceri în text. (recenzii: G. Călinescu în *Adevărul Literar şi Artistic* din 6–XII–1936; P. P. Panaitescu, în *Revista Istorică Română*, VII (1937), p. 187–188 şi Fritz Valjavec în *Südöstdeutsche Forschungen*, IV (1939), p. 874).

Contribuţiuni la Bibliografia Românească Veche, Tipărituri dintre anii 1546–1762 necunoscute la noi, în *Biserica Ortodoxă Română*, LVI (1938), p. 55–63 şi extras.

Diplomatica slavo-română din secolele XIV şi XV, în *Revista Istorică Română*, V–VIII (1935–1938) p. 223–284, 74–121, 268–299 şi 95–123 şi extras, Bucureşti, 1938, 187 p. + 9 planşe (recenzii şi note: Gr. Nandriş, în *Rocznik Slawistyczny*, XIV (1939), p. 199–200; Ilie Bărbulescu, în *Arhiva Românească*, XLV (1938). p. 331–332; D. Bodin, în *Revista Istorică Română*. VIII (1938), p. 356; Franz Dölger, în *Byzantinische Zeitschrift*, XXXIX (1939), p. 232–233 şi Fritz Valjavec, în *Südöstdeutsche Forschungen*. IV (1939), p. 223).

Acte moldoveneşti dinainte de Ştefan cel Mare, Bucureşti, 1938, 78 p. + 2 planşe. (notă: Fritz Valjavec, în *Südöstdeutsche Forschungen*, V (1940), p. 709).

Inceputurile culturale ale domniei lui Matei Basarab (în colaborare), în *Biserica Ortodoxă Română*, LVI (1938), p. 262–276 şi extras.

(Continuare în pagina 3-a copertă)

www.dacoromanica.ro

(Urmare din pagina 2-a copertă)

O danie a domnului muntean Vlad Vintilă către mânăstirea moldovenească Homor, în *Raze de Lumină,* Revista Soc. Studenţilor în Teologie. X (1938), p. 263–269.

Biblioteca şi Institutele Academiei de Ştiinţe din U. R. S. S., în *Revista Istorică Română,* VIII (1938), p. 347–354.

Patru acte muntene din anii 1593-1630 aflate în arhiva Fundaţiei culturale Mihail Kogălniceanu, în *Arhiva Românească,* III (1939), p. 175–191 şi extras.

Despre jurători şi două răvaşe din secolul XVI, în *Revista Arhivelor,* III, (1939), p. 216–226 şi extras.

În jurul unor consideraţiuni privind istoria Moldovei după moartea lui Alexandru cel Bun, în *Arhiva Românească,* III (1939), p. 275–286 şi extras

Despre domnii moldoveni Ştefan I şi Juga, în *Revista Istorică Română,* IX (1939), p. 165–177.

Iarăşi despre inscripţia funerară a lui Nicolae Alexandru Basarab, în *Revista Istorică Română,* X (1940), p. 345–350.

Un dialog în împărăţia morţilor între hatmanul Bogdan Hmelnicki şi românul Dumitru Băncescu, în *Revista Istorică Română,* X (1940), p. 351–360.

Despre manuscrisele slave din Biblioteca Academiei Române, în *Arhiva Românească,* IV (1940), p. 103–135 şi extras.

Despre elementele româneşti în limba ucraineană, în *Arhiva Românească,* V (1940), p. 267–271 şi extras.

Despre Bolohoveni, în *Arhiva Românească,* V (1940), p. 272–274 şi extras.

Pomelnicul dela Bistriţa şi rudeniile dela Kiev şi dela Moscova ale lui Ştefan cel Mare, în *Analele Academiei Române, Memoriile Secţiunii Istorice,* Seria III, tomul XXII, 1939–1940, p. 633–657 şi extras, Bucureşti, 1940, 26 p. + 2 anexe + 4 planşe.

Pomelnicul mânăstirii Bistriţa, Bucureşti, 1941, 166 p. + 8 planşe. (recenzie: C. Andreescu, în *Arhiva Românească,* VII (1941), p. 363–364).

Un pomelnic al mânăstirii Bisericani atribuit mânăstirii Bistriţa, în *Hrisovul, Buletinul Şcoalei de Arhivistică,* I (1941) p. 462–463.

Iarăşi despre identitatea Grigore Ţamblac-Gavriil dela Neamţ preconizată de A. I. Iacimirskij, în *Hrisovul, Buletinul Şcoalei de Arhivistică,* I (1941), p. 463–465.

O critică rusească despre catalogul de manuscrise slave din bibliotecile româneşti al lui A. I. Iacimirskij, în *Hrisovul, Buletinul Şcoalei de Arhivistică,* I (1941), p. 466 469.

Ornamentele şi miniaturile manuscriselor armene. Cu prilejul unui recent studiu al lui A. N. Svirin, în *Ani, Anuarul culturii armene,* Bucureşti, 1941, p. 137–167 şi extras.

Despre daniile româneşti la Athos, în *Arhiva Românească,* VI (1941), p. 263–309 şi extras

O ediţie de documente slavo-muntene din arhivele Sibiului şi Braşovului a lui Sîrcu necunoscută la noi, în *Hrisovul,* Buletinul Şcoalei de Arhivistică, II (1942), p 41–59 şi extras.

Basarabeanul Polihron Sîrcu şi contribuţia lui la cultura românească veche, în *Arhiva Românească,* VIII (1942), p. 99–151 şi 439–451 şi extras

Culegere de facsimile pentru Şcoala de Arhivistică, Seria Slavă, Fasc. I (Nr. 1–20) (în colaborare), Bucureşti, 1943.

Glosarul cuvintelor româneşti din documentele slavo-române, Bucureşti 1946, 272 p.

Acte moldoveneşti din anii 1426-1502 (sub tipar).

---

www.dacoromanica.ro

IN ACEIAŞI COLECŢIE

1. Al. Iordan, *Bibliografia scrierilor lui V. A. Urechia*, 63 p. 1942.

2. *Lecţii de deschidere. Inaugurarea cursurilor şi Catalogul expoziţiei. Noemvrie 1942.* 160 p. + 2 pl. 1943.

3. Mircea Tomescu, *Revista pentru istorie, archeologie şi filologie, I-XVI (1882-1922). Repertoriu bibliografic.* 60 p. 1945.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro